

СПОРТ
Физкультурника Ди дездир
МагIалбика кхале

16

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

№30 (12707)
Маьцхали
буттг,
14 ди, 2025 шу

12+

2025
ГОД ЗАЩИТНИКА
ОТЕЧЕСТВА

80-летие
Победы в Великой
Отечественной войне
1941-1945 годов

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

КХЕРАМЗЛЕ

Терроризма духьаларча
къовсамах дийцар
МагIалбике

4

БАЛХА ДЕКХАР

Ціаьхха нийслуча
хатарашта духьалара
низ чIоагIбеш ба мехка

5

ДЕГІААХАР

Вай мехкара 22 никъ
тоабеш, болх дIахьош
латт

6

ЛОАМЕ

Туристаш тIаозаш я
вай лоаман моттигий
Іалама а культуран а
хозал

10

ТОЛАМИЙ НОВКЪА

Моттигаш тоаярах
йолча проектий
яхьашка, дакъа лоацаш
я Наьсаре

13

Паччахьий чкъяьра

Ценчкъяьра (форель), семга кхедеш моттиг
хургья вайцига

15

С
х104CF
аНЗ
I04C0
усман

Метта
дегIаахар

«Сердалос» керда
вахар делар
гIалгIай меттá,
Microsoft Word
оагIонца

3

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

Арбитражни суд хьайийллар Магасе

Аькхенаькъан Марем

Магасе Арбитражни суда лаьрхIа керда моттиг хьайийллар. Цу лоархIамеча кхетаче дакъа лоацаш вар вай мехкада Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьла.

Россе суда оагIонцара гIулакх доаржадарах йолча федеральни программа гIолла чакхбаккхар из болх. Из суд вай мехка чIоагIа эшаш я, цунга гIолла кьестадергда наха юкьера кьовсамаш. Вай мехкара экономика, вахара оагIонца дувзаденнараш тоадара тIехьа лоархIаме дакъа дIалоац цу моттига. Мехкадаь, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша белгалдечох, суда балхо 4,5 млрд сомага кхоачаш бола эшам хилийтанзар вай мехка.

«Судахой боагIача боараме шоай болх дIабахьа йиш хургйолаш, кьахьегтахан паччахьалкхено. Теша лов, цу моттиге дIахьош бола болх, боагIача боараме бокьонаш лораш, нийсхо оттаеш хургхиларах», - белгалдир Мехкадас.

Вахаре лоархIамедараш

2026-гIа шу вай мехка экологе Шу да, аьнна, кхайкадергда

ГIазданаькъан Ахьмад

2026-гIа шу экологе Шу да, аьнна, кхайкадергда вай мехка. Цох лаьца язду ший Телеграм-оагIон тIа вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас. Иалама моттигий хьал дикка тIахьожам эшаш доландаь, баь соцам ба из. Экологеца дувзаденна кхоачамбоацараш юстардахара тIехьа, гонахьарча моттигий хьал тоадеш болх дIабахьа лерхI цу оагIонга гIолла.

«Кхоачамбоацараш дIаьхача шерашка хьаIайна латташ да, хIаьта тахан деррига тоаде деза ха я. Мехкара хиш воча хьале да, хIаьта наха мелаш

дола хий дикка кхерам боаржабеш да. Цу юкье да бIеха хиш дIаухийташ бола болх боагIача боараме, таханарча хано дIадеххача тайпара кхоачашбаь цахилар, кхаьчкхаьчача начIаса лаьрхIа кIоагаш дахар, бIеха хиш дIаахийтара тIехьа тIахьожам цахилар.

Цу дерригача кхоачамбоацараша лаьттан кIалхара хиш бIехду, иштта наха хий мелаш йола моттигаш а», - белгалдир вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас. Мехка кулгалхочо уж хIамаш боагIача боараме лорадара тIехьех бахархой, цу оагIонцара болхлой.

Из болх мехка даггара тоабеш латте а, бахархошта

юкье доаржаде деза, из оагIув тахан геттара чIоагIа лорабе безилга, экологе хьал тоадар хIара сага лоархIаме декхар долга. Из деррига бахархошта дIадозийтара тIехьа йоккха кампани я йоаржае лерхIар.

Цул совгIа, мехкарча хIара моттиге дIахойодача хана дIабахьа безача балха кьоастам бе беза. Цу гIулакха тIахьожам лоаттабеш хургья прокуратура, РосIаламтIахьожам оагIон болхлой юкье бола тоаба. Эггара хьалха мехка мел йолча хин моттигий хьал тахка деза цар.

Кьаьстта йоккха терко лоаттае лерхI экологеца дувзаденнараш лорадарах болча оагIон кьахьегамхой балха. Администрацешкарча кулгалхош-

та тIадиллад, шоаш доал деча моттигашкара экологически хьал тоадеш дIабахьа лерхIа болх гойта, аьнна.

Мехкарча массайолча моттигашка гIолла чакхбаккха безаш боккха болх ба Дала вайна хьаденна беркате, хоза Иалам лорадар, цун хьал тоадергдола болх боаржабар.

Кхоачашде аьнна лаьрхIараш боагIача боараме чакхдоахе, хIара моттиго ший декхараш бехктокхаме дIахьой, Иаламах дог лазаш вай хуле, деррига аттачаьхьа, дикача оагIонгахьа дерзаргда, Даьла кьахетамца. Вайна масанена хьалхашка латта доккха, лоархIаме декхар да экологе хьал тоадар.

Кагирхой Денца даькьалайийцар Мехкадас республикера кьона тIехье

ГIазданаькъан Ахьмад

Халкьашта юкьерча кагирхой Денца мехкара кьона тIехье даькьала ювцаш кьамаьл дир вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас. Мехка кулгалхочо белгалдир, мехкара кагирхой шоай хIама тоадара, доаржадара тIехьа кьахьегаш болга.

Таханарча дийнахьа мехка 217 эзар совгIа кагирхой ба. Лакха начIал, говзал йолаш, кьаман вахаре пайдане хургдараш хьаллаца шоаш кийча болга хьагойташ ба уж.

«Шо - вай республикан таханара вахар, кхоане я. Кьаьстта шоана тIалатт, шул хьалхагIа лаьттараша хьаденар лорадеш, доакхал деш дIадахьара декхар, кьаман вахаре сийрда, беркате наькьаш хьаделлара тIехьалаттар. Тахан гуш да

спорте, Иилман, культуран, дешара, бизнеса оагIонашка оаш кьахьегилга, цхьацца проекташ йоаржаеш, боккха болх дIахьолга. Еррига-

ча Россе моттигашта, халкьашта юкье вай юхь хозача, беркатеча оагIорахьа дIагойта езараш шо да», - аьлар вай мехкадас Келама-

танаькъан Махьмуд-Иаьлас, ший кьамаьла юкье. Цо теркалдир, гIалгIай мехкара кьона тIехье коталон наькьашка кхача ловш, кьа-

хьега, хIама довза гIерташ йолга, хIаьта мехкарча кулгалхоша цар лерхIамаш хьаллоацаш, могаш дола гIо лоаттадергда.

«Сердалос» керда вахар делар гIалгIай меттá, Microsoft Word оагIонца

Иалой Муса

«Сердало» яхача кепайоазон Цено гIалгIай мотт боаржа-бара тIехьа дикка гIа боак-кхаш, Microsoft Worda лаьрхIа орфографех долча дошлорга керда оагIув арахийцар.

Цу кердача балхо чулаь-цад дуккхача хана денз наха сатийсараш, хьийжараш. ГIалгIай меттала яздерашта дикка оатто еш болх ба из. Эг-гара лоархIамеча керттерда-рех да аьнна белгалдир клави-атура юкье шоллагIа хьарак «I» (юникод 04CF) оттадар. Алапа-та кхыдола алапаш санна лат-таш хургда из а. ГIалгIай мет-тала яздера болх дикка атта-чахьа боаккх цо, кхыдола алап-леха, юкьеувтаде ца дезаш. Цул совгIа, «Сердало» из болх дIабихьараша дошлорга юкье деша формаш оттаяь, из ба-хьан долаш, яздеча хIаман юкь-ера гIалаташ хувца аьттув ба.

«Болх дIаболабеча хана Microsoft Worda цхьацца ха-лонаш нийсьелар тхона; бакь-да, дог ца эккхаш, хьинаре кьа-хьегарах; деррига кхоачамбоа-

Сердало хIанз
Иусман

цараш тIехьашка дисар. Тахан, дега боккха тоам хулаш, бов-зийт оаха программан керда оагIув. Дошлорг ше кердача хьисапе хьаэттадеце, из хьа-чудаккха йиш я «Сердало» сайта «Дошлорг» яхача оагIон-тIара», - дийцар из боккха, лоархIаме болх вIашагIболлаш ди-бийса ца кьовсамш кьахье-гаш хьавоагIаца Курскенаь-кьан ИбрахIима. Белгалде деза, Microsoft Worda лаьрхIа «Сер-

дало» орфографически дошлор-га хьалхара оагIув 2023-ча ше-рарча наджгоанцхой бетта ара-хийцалга.

Цу хана денз дуккханеш-та атто еш да из гIулакх, из хьагойт 4 эзар совгIа сага цох пайда эцаш хиларо. Таьрахьаш-ца дувзаденнараш даржаш лат-тача заман чухьа; гIалгIай мотт лорабеш, тоабеш бола боккха, лоархIаме болх ба «Сердало» кепайоазон Цено, дошлорг кер-

дадоаккхаш дIабихьар.

Болх дикка кьахьегаш дIабихьаро дуккхача наьха гIалгIай меттала яздера хьал то-адаьд. Кепайоазон цIен «Серда-ло» сайтага гIолла хьачудаккха йиш йолаш да тахан дошлорг. Цу оагIонцара болх дикка тоа-беш дIахьош латт; наьна мотт безаш, лорабеш, лоархIаш болча бахархой хьал аттача до-аккхаш.

«Южни» яхача коа тIара оалхазараш леладеча моттига хьакимца кхетаче хилар мехкарча Парламента кулгалхочун

ГIазданаькьан Ахьмад

«Южни» яхача коа тIара оалхазараш кхедеча моттига кулгалхочунца, Кьо-астой Адамца кхета-че дIайихьар Халкьа Гуллама хьалха латта-ча ТIумхой Мухьмада. ВIашагIкхетаре дийцар цигарча балхах, цу мотти-га хьал тоадарах.

«Парламента спикера белгалдир, «Южни» яха коа тIарча оалхазарий моттиг республикерча экономикан хьал меттаоттадара тIехьа лоархIаме дакьа дIалоацаш йолга. Цу оагIон хьал тоа-деш, болх боагIаца боараме дIагIоргболаш эшаш дола гIо де шоаш кийча болга хьал-хадаьккхар спикера», - дий-цар «Сердалога» Халкьа Гул-ламе. Цу моттига кулгал деча Кьоастой Адама дийцар шоай балхаца нийслуча цхьацца долча кхоачамбоацарех, уж юстардахара тIехьа дIабихьа безача балхах.

Белгалде деза, мехкар-ча хьакимаша бизнесменаш-ца бувзам лоаттабеш, кхета-ченаш дIакхухьаш, эшар, доа-цар фуд тохкаш хиларо хIама доаржадара моттига хьал то-аделга.

350 метр дола керда хий чудуллаш латт Заьзгакьонгий-Юрта

ГIазданаькьан Ахьмад

Заьзгакьонгий-Юрта-ча Ингушки оалача урам тIа 350 метрага кхоачаш керда хий чудуллаш латт.

«Кхален совета депутат волча Iаьленаькьан Дауда кьахьийгар цу оагIонца. Цо дехар даь, керда хий чудил-ла эшаш дола ахча хьакьо-астадир кхален кулгал деча Кьоастой Iаддал-Хьамида. Дукха ца говш, хьаера юрта цу балха эшаш йола тур-баш», - дийцар «Сердалога» МагIалбика кхален админи-страце. Кьаьстта доккха бар-кал ала дезаш да юрта кул-гал деча ЦIечой Ювназа, кхоачам хьаххоачаше болх дIаболабарах. Заьзгакьон-гий-Юртарча бахархошта доккха совгIат хулаш хIама да, хица кхоачамбоацараш нийслуча ахкан хана, керда хий чудиллар.

Мурманскерча дукха бераш долча дезалца, кхетаче дIайихьар мехкарча вице-премьера

ГIазданаькьан Ахьмад

Мурмански областе «Наьна сийле» яхача оагIонца бел-галъяьча, дукхача берий нана йолча Балкхой Л. А. кхетаче дIайихьар мехкарча Пачча-хьалкхен кулгалхочун гIонча йолча Саганаькьан Индирас. Боккхача, барттайнача де-

зале тахан кхувш латтараш ийс бер да. ДоккхагIа дола ши бер юридически академе дешаш да, йиIиг - унахцIенон оагIонцарча колледже, хIаьта вожаш ишколе, берий беша-машка да.

«Даьй-ноаной сийле» яха орден луш йолча яхьашка

дакьа лаца кийчо еш ба уж ка-рарча хана. Аьттонца цу яхьаш-ка чакхбала даькьалабийцар уж Саганаькьан Индирас», - дийцар «Сердалога» мехкарча Паччахьалкхене.

Шоай мохк чIоагIа дукха безаш да бераш. Лоаман мотти-гашка, гувнашка гIолла гобаха, гIалашка хьажа безам хул цар

массахана. Шоай кьаман овла, культура йовза гIерт уж.

ХIаравар цхьацца хIама ле-ладеш, Iомадеш ва царех - ушу, самбо, кикбоксинг, наьк дар. Шоай берий начIал доаржада-ра тIехьа, кьахьег тахан дас, нанас. Дуккханешта масал да из беркате дезал.

Терроризма духьаларча къовсамах дийцар МагІалбике

Султиганаькъан Йоакъап

Экстремизм, терроризм яхача доккхача зуламашта духьала лоаттабе безача къовсамах дийцар МагІалбика кхале. Из хоам «Сердалога» бир Миннаца болхлоша.

Цу лоархІамеча кхетаче дакъа лоацаш вар МагІалбика кхаленна кулгал деш вола Къоастой Іаддал-Хьамид, миннаца кулгалхо Мизенаькъан Руслан, дешара, спорта моттигашкара доакъашхой, Іаьдала болхлой, дийша нах, иштта кхыбараш а.

«Цу доккхача зулама духьала къовсам лоаттабар, Іаьдала болхлой декхар хинна Іац. Вайх хІаране юхатоха дезаш дола доккха во да из!

Массане цхьа барт болаш дІакхяхьа безаш ба из лоархІаме болх», - белгалдир миннаца хьалха латгача Мизе-

наькъан Руслана.

Иштта цо хьоахадир, цу тайпара кхетаченаш дІакхяхьар боккха пайда боаржабеш долга. 2025-ІІа шу доладелча денз, цу оагІонца дІабихьача

балхах дийцар цига, иштта дІахойодача хана кхоачашде дезарех дийцар гулбеннараша.

Мехкара хьал массахана парІата, кхерам боацаш хург-

долаш, къахьега деза тахан. Тайп-тайпарча моттигашка цу оагІонцара кхетаченаш йоаржаеш, къонача тІехьено лораде дезараш хьалхадоахаш, болх лоаттабе беза тахан.

Россе Іилмани дешареи гІулакхех йолча министерствон дешаш йолча тоабан Кхела юкъевахар вай мехкара студент

ГІазданаькъан Ахьмад

РФ дешареи Іилмани гІулакхех йолча министерствон лакхарча дешара оагІонцарча тоабан Кхела юкъевахар вай мехкарча паччахьалкхен университета студент Овшанаькъан Абубакр. Мехкарча лакхерча дешара, федеральни оагІонцарча дешара политикан юкъера бувзам чІоагІбеш да из гІулакх.

«Овшанаькъан Абубакр цу моттиге нийсвелар, университете дикка къахьегаш хиларах. Хьинар долаш хиларца, диккача оагІорахьара ше дІахьекхав цо. Кхыболча студенташта хоза масал да тахан цун баьнна аьттув. Массахана хьалха волаш, тайп-тайпарча кхетаченашка дакъа лоацаш, «Хьа арІа» яхача, университете йоаржаяь хиннача ерригача Россе проекте белгала волаш, къахьегара тІера волга массанена БІаргадайташ хьавенав из», - дийцар «Сердалога» университете.

Студентий лерхІамаш хьаллоацаш, университета вахаре пайда-не хургдараш доаржаде студенташта гІо деш ба ИнГУ. Таханарча хана, кагирхой оагІув хьаллацар, диккача хІаман уж тІахьехар, дикагІдар царна хьалхадаккхар геттара лоархІаме долга белгалду университете.

«Іомадаьр. Лектор» яхача ерригача Россе яхьашка дакъа лоацаш хургба вай мехкахой

ГІазданаькъан Ахьмад

Берригача мехкара начІал дола спикераш гулбир «Іомадаьр. Лектор» яхача ерригача Россе яхьий пхелагІча біало. Яхьашка дакъа лаца ловш, вай мехкарча 28 лектора дехар чуделар цига. «Россе къамий цхьанкхетар» яхача оагІонца дакъа лоацаш я МагІалбикерча № 5 йолча ишкола хьехархо Къамурзой Захрат.

«Дешара хьалхалаттар» яхача яхьашка белгалъяьнна я из. Ший лекцешка эрсий, гІалгІай, ингалсий кицай маІан вІаший дусташ, цу оагІонцара керттердараш белгалду цо: дезал, дезала хьехам, дешарцара безам. Иштта цига дакъа лоацаш ва «Концепт» яхача дешарах, хІама доаржадарах йолча моттига доакъашхо, «Къаман яхь» яхача преме лауреат вола Охценаькъан Ислам. Риториках, уйла ярах лекцеш еш цо, иштта Іилман

оагІонцара проекташ йоаржаю», - дийцар «Сердалога» дешареи Іилмани гІулакхех йолча министерстве.

Белгалде деза, яхьашка дакъа лаца ловш хиннараш дукха болга. Ший моттиг тоаярах, лакхаленашка кхача гІерташ къахьегарах болча оагІонца дехар чуденнараш геттара дукха бар. Иштта терко тІаозаш дар экологца, туризмаца дувзаденнараш.

«Экологи, туризм» яхача оагІоно гонахьарча Іаламца, туризм йоаржаярца дув-

заденнараш дувца ловраш тІаэзабар.

«Россе къамий цхьанкхетар» яхача оагІоно тІаэзар Россе моттигашкарча культурах, къамашта юкъерча бувзамах дувца ловраш.

«Іомадаьр. Лектор» яхача яхьаша гучабоах лакха начІал, говзал йола, шоашта ховр, дайзар дуккханешца декъа ловш бола къахьегамхой. Россе дешара оагІонцара моттиг тоаеш бола боккха болх ба из тахан.

«Р-217 Кавказ» оалача наькъ тIа хатар хиннача, оарцагIа бахар мехкара МЧС болхлой

ГIазданаькъан Ахьмад

«Служба 112» яхача моттиге хоам бера, «Р-217 Кавказ» оалача федеральни наькъа 576-ча километра тIа хатар хиннад, аьнна.

«Сиха оарцагIа баьхкача «Аьрзи» яхача тоабан доакъашхоша деррига тохкаш болх дIабихьар. ВIашкакхийттараш я «Тойота Альфард», ВАЗ 21099 яха ши машин. Цу хатара юкъе цъа саг лозаваьв, Даьла къахетамца сага вахар ца хадаш дIадийрзад из. Республикакерча клинически дарбанче Ючувига, дарба деш ва лозаваьр», - дийцар «Сердалога» мехкарча МЧС болхлоша.

Хатар хиннача моттиге болх беш хиннараш «Аьрзи» яхача оарцагIа ухача тоабан доакъашхой ба. Шоай оагIорахьара де дезаш мел дола хIама дизза кхоачаш-деш, къахьийгар цу беркате-ча наха.

Дукха мах болча машинаца кхостабаь тийшаболх гучабаьккхар Магасе

ГIазданаькъан Ахьмад

Дукха мах бола машин лочкъаеш баь тийшаболх гучабаьккхар Магасерча Iаьдала болхлоша. Росссе МВД Магасерча тохкама болхлоша къахьийга, гучабаьккхар цу юкъе хинна саг. Из ва Сурхо тIара 1998-ча шера ваь вахархо. Дикка зе хулаш даьча зуламах бежкеш, лаьцар из Iаьдала болхлоша.

«Атта чакхбаьккхаб из тийшаболх цу сага. Машина да шийх тешилга ховш волча цо, ахча дIалургдаш хьаь шийна, аьнна, дIайигай Toyota Camry. Ха ца йоаеш, сихвенна юхаехай цо из машин 1 миллион 800 эзар сомах. Машин йола моттиг хьалаха аьттув баьлар Iаьдала. Селий мехкара хьалеа, хьаьккхар машин», - дийцар «Сердалога» МВД зарбан болх лелабераша. Иномарка хиннача даьна хинна зе 2 миллион 350 эзар сом да.

МВД болхлоша бахархошка кхайкарал ду; моллагIа шоашта ца вовза-ча сагах ма теша; деррига техкачул тIехьагIа, цъаьккха шеко йоацаш хилча мара; хIама дIа ма ле, яхаш.

ЦIаьхха нийслуча хатарашта духьалара низ чIоагIбеш ба мехка

Аькхенаькъан Марем

ЦIаьхха нийслуш долча моллагIа хатарашта духьалоттара болх чIоагIбеш, тоабеш ба мехка. Мехкадаь, Пачахьалкхен зарбан болх лелабераша тхога беча хоамах, цу оагIонцара болх чакхбаьккха

кийча хила мел дезараш тоадеш, нийсдеш ба тахан вайцига.

МоллагIа дагадоаца хатар ийккхача, деррига кийча хила деза боагIаца боараме. Цу оагIонцарча балхах йолча министрствоша шоай декхараш

кхоачашдергда, хатар ийккха болх хилча, бахархошта гIо дара тIехьа кийчо еш. Цу юкъе да нах дIа-хьа бига машинаш хилийтар, ханнахьа талхаш боаца кхача Iалашбар, иштта кхьдараш а.

Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Iаьлас белгалдир, цу оагIонцара гIулакхаш

боагIаца боараме тоадаь; моллагIа хатар ийккхача духьалотта кийчо яь хила деза, аьнна.

Мехка вахача хIара сага вахарца дувзаденна кхерамзлен хьал лорадар, тоадар да из», - белгалдир республикан Кулгал-хочо.

ЦIихезача авиаторех-мехкахоех лаьца гойтам дIабихьар мехка

ГIазданаькъан Ахьмад

«Россе авиаце исторецара гIалгIай» яха видеогойтам дIабихьар мехкахбаьхача наьха Мемориальни комплексе. Къаман цIихезача, доккхача исторе лар йита-ча мехкахой цIераш йовза

аьттув хургба цига хьабаьхкарий.

«ХIара сурт, хIара каьхат сигаларча балхацара говзал йовзийташ да цига. Цу юкъе ва Кьилбаседа Кавказерча къамашта юкъера эггара хьалхара летчик, Тад-

жикистана авиаце пионер Iоахарганаькъан ЧьаьгIа Рашид-Бек, тIема авиатораш, Росссе Турпалаш хинна Оздой Ахьмада Мурад, Къоастой Устарха Ширвани, иштта кхьбараш а», - дийцар «Сердалога» гойтам дIахьош хиннараша.

ХьатIадоагIаш дола Росссе сигаларча тIема низа Ди цу оагIонца говзал, майрал, денал гойташ лаьтта мехкахой вайна дагабохийташ да. Из цIай РФ президента амарца 2006-ча шера чIоагIдир мехка.

Наьсарен кхалерча базарий, тикай хьал тошкаш хилар

ГІазданаькъан Ахьмад

Наьсарен кхален моттигашкарча базарий хьал малагІа боараме латт тахка арабаьлар мехка. Къаьстта терко тІаяхийтар, хІара моттиго дІахьош бола болх Іаьдала бокъоно дІадеххача тайпара бий хьожаш. Иштта кхерамзлен оагІонца дувзаденаш теркалдир цига.

«Гучадаьха кхоачамбо-ацараш дІахо кьоастадеш болх дІахьоргба, ма хулла сихагІа уж юстардаха аьнна тІадулларгда цу оагІонцарча болхлошта», - дийцар «Сердалога» Наьсарен кхален администраце.

Из тайпара тІахьожам дІахьаьар чІоагІа лоархІаме да, хІама йохкача моттигашка наьха кхерамзлен хьал лорадара тІехьа. Вай Мехка-дас тІадилад; из болх хан-ханнахьа, боагІаца боараме хьабе, аьнна.

БІарий-Аьли яхача хица дувзадена кхоачам-боацараш

Султиганаькъан Йоакъап

Магаса доазон тІа болх дІахьош хиннача ГІишлон балхаш леладеча оагІонна духьала административни гІулакх хьадиьллар вай-цигарча Іалама гІулакхех йолча министерстве экологецара тІахьожам лоаттабеча инспектораша. Бахьан - Сурхо тІарча хих дІакхеташ долча БІарий - Аьли яхача хи чу ГІишлон балхаш даьчар совьяьнна нувхаш чуковсар. Из хоам «Сердалога» бир цу оагІонцарча министерстве.

«Іалама моттигаш лораярах йола бокъонаш йо-хаш дола во да царна карагІаьнна. Хий бІехдеш, Іалама зе дарах РФ КоАП 6-ча давкъа 8.2 статьях бех-токхаме озаргба из зулам даьраш», - йоах тхогарча хоам.

Пішлон балхаш леладеча оагІон 600 эзар сом гІод техад, иштта цу моттиге Іалама даь зе меттаотта-де деза цар. Іалама гІулакхех йолча министерствос кхай-карал деш латт бахархош-ка; совьяьнна хІамаш, нувхаш Іокхувсаро мехкарча экологена докха зе ду, из болх лелабераш бехтокхаме ца озаш бутаргбац, яхаш. Іалама моттигашта вайцига тІахьожам лоаттабу цу оагІонцарча кьа-хьегамхоша.

Вай мехкара 22 никъ тоабеш, болх дІахьош латт

Аькхенаькъан Марем

100 км кхоачаш йолча 22 моттигера наькъаш тоадеш бок-ка болх ба мехка укх шера дІахьор. Мехкадаь зарбан болх лелабераша бир тха газетага из хоам.

Вахарера моттигаш меттайо-алаярах йолча кьаман проек-тага гІолла тоабе дІаболабаьраш 12 никъ ба, царна юкьера 8 никъ тоабаь баьннаб. Цу юкье ба Эбарга-Юрта тІабода никъ, СоагІапченна тІабода никъ, Шолжа-Шахьар-Горагорск- МагІалбик (Пхьилекъ-онгий цІерах бола урам) яхача наькъацара дакъа. Карарча хана болхлой Илдарха-ГІалий тІара тІий тоадеш боахк, иштта тоадеш латт Илдарха-ГІала-Яндаре, ГІажарий-Юрт-Оалкам-ТІаргам яха наькъаш.

Цул совгІа, юртар мотти-гаш тоаярах йолча паччахьал-хен программага гІолла 5 мот-тиг тоаеш болх дІабахьа беза, царна юкьера 4 моттиг тахан кийча я: ЗАО «ЖІайрахь» яхача

моттига, иштта ООО «АлМа-Вит Фрут», Булгучанаькъан КФХ, «Теплицай боахам ТІой-Юрт», ГІанажанаькъан КФХ яхача моттигашта тІадолха наькъаш меттадоаладаьд.

Мехкара машиний наькъаш тоадарах йолча программага гІолла болх дІабахьаб пхе моттиге. Дукха ха йоацаш тоадаь даьлар Юкьерча Ачалкхе-

ра тІий. Карарча хана балхаш дІахьош латт Долакха-Юрта-ГІайрбика-Юрта, Шолжа-Шахьар-Горагорск-МагІалбик хин лакхера Эккажкъонгий-Юртар тІий тоадеш боахк. Иштта тоабир Наьсаре-Терек-Долакха-Юрт яха никъ.

«Федеральни оагІоно нов-кьостал лоаттадеш, мех-

карча кулгалхоша хьаллоа-цаш, наькъаш тоадарах болча балха юкье белгала моттиг дІалоацаш ба вай мохк. Эко-номически оагІонца, наьха ва-хара хьал тоадарца лоархІаме, боккха болх ба из тахан», - белгалдир вай мехкадас Келамата-наькъан Махьмуд-Іаьлас, баьча балхах дувцаш.

МагІалбикера Димитрова оала урам тоабеш латт

Султиганаькъан Йоакъап

Вахара моттигаш тоая-рах йолча кьаман проек-тага гІолла, тоабеш латт МагІалбикера Димитрова оала урам. Из хоам «Серда-лога» бир шахьара админи-страце.

«Стройальянс» яха ООО, Элтемаранаькъан Б. кулгал-деш волча моттига кьахье-гамхой ба из болх чакхбо-аккхаш боахкараш. Карар-

ча хана лакхера моттиг шаь-ръяь, асфальт ІотІабилла кийчъаьй цар», - йоах тхо-гарча хоам.

ГІашлой никъ тоабеш латт цига. ДІахо, асфальт ІотІабилла, керда лампаш егІа, дІахьоргба болх. Маши-нашта, гІашлошта атто еш хургба керда никъ.

Йиллача хана чакхбаккха лерхІ беррига болх. Шахь-рерча хьакимаша тІахьожам беш дІахьоргба из.

ИнгГУ деша хьаэцарца дувзадена нарех дийцар мехка

ГІазданаькъан Ахьмад

Деша оттараш тІаэцаш бола болх чакхбаьккхар, ГІалгІай паччахьалхен универси-тете. Яхь йолча моттигаш-ка 553 саг чакхваьлар, уни-верситета бизза студенташ хилар царех.

«Из болх дІахьоча аьгинга бетта 20-ча денгара кІимарса беттарча 25-ча денга кхач-чалца, деша отта безам болаш дехар чуденнараш 9914 саг ва (2024-ча шера - 7014 дехар). 50%-га кхоачаш дола деха-раш Госуслуги яхача портале гІолла чуденнад, дІадахача шера хинна хьал теркалди-ча, укх шера шозза айденнад из (2024-18%). Иштта хьахье-

жабаь деша оттараш а укх шера дукхагІа ба - 2024-ча шера хиннача 38 сага духьа-ла 69. Къаьстта йолча квота-га гІолла деша отташ хинна тІема доакъашхой, тІема опе-рацена юкье вахар хаьдача бІухой дезалаш 54 саг вар (дІадахача шера - 25 саг)», - дийцар «Сердалога» ИнгГУ. Университета студенташ хинна чакхбаьннараш берри-гаш 754 саг ва.

Цу гІулакхо хьагойт, лак-харча дешарга кхача ловраш мехка шортта болга. Карар-ча хана ахчах дешаш хург-бараш тІаэцаш, болх дІахьош ба университет. Тов бетта 10-ча денга кхаччалца шоай каьхаташ чудала, дешара оагІонцара болх чакхбаккха

аьгттув ба мехкахой.

Университета ахчах долча дешара давкъе тайп-тайпара йола дукха дешара програм-

маш я. Вахаре ше хьалаца лаьрхІаца наькъага хьеж-жа йола моттиг харжа йиш йолаш ба тахан кьонабараш.

Наьсарерча шоай доалахъара хлама хьадераша дакъа лоац шахъар тоача

Султиганаькъан Йоакъап

Моттигерча лаьдало доал деш дола доазонаш тоадеча шоай доалахъара хлама хьадеча наха дакъа лацарах, Наьсаре тоаденнад цхьадолча наький хьал, яхаш, хоам бу «Сердало» газетага шахъара мьере.

«Кхоартой Жабраила церагча урам тла, доалахъара хлама леладераш шоай юкъара хьинар, низаш влашагтеха, шоаш болболчара моттигаш тоае болабеннаб. Карарча хана, цар толамца длаху асфалт биллара болх, шоаш кьахьегача доазонашта глалий тла бахача наха тлабахка аттагла

хургдолаш. Духхьал урама куц эргадаьккха ца леш, цу гулакхо лелаш безамерла хургдола наькъаш кхолларгда глал леларашта а машиншца боагларашта а», - белгалду хоамо.

Цул совгла, бувцача урам тла тоаде лерхл баьццара доазонаш, цу тайпарча эргалонаша, шеко а йоацаш, бларг хьестаргба моттигерча бахархой а хьаьший а.

Доалара кьахьегам леладераша дика тлехале йола бувзамаш шоайла леладар, гулакхаца а кьамаьлаца а шахъар хозьеча дакъа лаца кийча хилар - дика гулакхаш карагдувлийта кийча болча наьха сакхетам лакха хилар.

Хувцамий ха

Мехка кьаьнара санатори-хьун ишкол кердача хьисапе духьалъоттаргья бахархошта

Газданаькъан Ахьмад

Укх шера блясти, хозача лалама юкье, Галашка хьалъе йолайир Чаненаькъан А. церах йолча Республикерча санаторе-хьун ишкола лаьрхл керда глалло. Юртар моттигаш таханарча ханага хьежжа тоаярах йолча федеральни проектага глалла длахьон ба из боккха болх. Юртий хлама меттадоаладарах йолча пачахьалкхен программанна юкье чуйодаш я из проект.

«Санаторе-хьун ишкола укх шера 95 шу дуз. Дуккхача шера дегла могашал эшаеннача берашта гло лоаттадеш моттиг я из. Вай декхар да, дегла могашал эшаенний аьнна доацаш, бера деша, ший начлал доаржаде аьттув луш йола моттиг хилийтар. Федераль-

ни оаглоно гло дарца, таханарча хано дладеххача тайпара из моттиг меттайоалае аьттув ба вай», - дийцар тхога Мехкадаь зарбан болх леладераша. Керда глалло цига хьалъе, аьнна, Мехкадаьга дехар даьраш Галашка бахаш бола нах бар. Нах леткьачул тлехьагла, Келаматанаькъан Махьмуд-лаьлас лаьрхлар из моттиг федеральни программанна юкьейхьа. Мехкадас тладилла, юртбоахама гулакхех йолча министерствос цу оаглонца эшаш мел дола каьхаташ кийчдир.

Галашка керда санаторе-хьун ишкол хьалъеш хилар вай мехка лоархлеме да. Таханарча ханага хьежжа йолча цу дешара моттиге ха яккха йиш йолаш хургба, цу юртар нах санна, гонахьа ядача юрташкара бахархой а. Цхьацца бахьаншца дегла могашал эшаенна

бераш да цига ха йоаккхараш, дешараш. Берий дегла хьал меттаоттаде эшаш мел дола хлама да цига. Хлаьта керда глалло хьалъе яьлча, цигарча бахархошта болх бе моттигаш хургья.

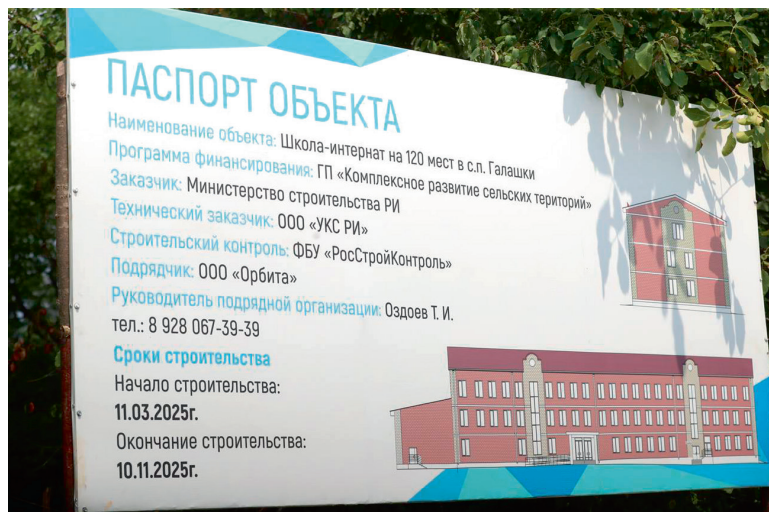
Из а геттара лоархлеме да юрта бахача наха, тахан болх бе моттигаш ца тоьача хана. Керда глалло 120 сага моттигаш луш хургья. Из проект йоаржаяр вай мехка боккха лоархлам болаш да. 500 миллион сом рузкъа да,

деррига длаьаьрхлача, цу моттиго длаьаьцар. Карарча хана лард ючуйотташ боахк цига болхлой. Йиллача ханага хьежжа чакхбаргболаш длахьон ба болх. Укх шера цу оаглонца кхоачашде лерхлараш дукха да; пенаш хьалдетта, тхов тлабилла, еррига коммуникацеш длачуяхьа лерхл цига. 2026-ча шера чура балхаш йистедоахаш, эшаш мел йола хламаш, глирсаш длачуьонш, гонахьара доазув меттадоаладеш кьахьегалерхл.

Белгалде деза, керда глалло хьалъеш бола болх тахан бераша дешаш йолча моттига новкьарле еш боацилг. Юхьанца иштта лаьрхлар из, болх длаболабалале. Деррига балхаш йистедаьлча, боагглача боараме дешара гулакх дладахьа, дегла могашал меттаоттае аьттув бола, шортта моттигаш йола ишкол хургья мехка. Галашкарча санаторе-хьун ишколе-интернате бераш бларччача шера деша, парглатта ха яккха йиш йолаш да. Берашта деглацара низ меттаоттабе гло деш йола моттиг я из. Берашка массахана хьожаш лораш, спорта моттиг, юкьейхьа тайп-тайпара секцеш, иштта кхьдараш а да цига.

Ма дарра аьлча, моллагча бера мел дезаш дола хлама долаш да цига. Берий деглацара начлал, говзал гучайоаккхаш кружокаш лелаю цига, иштта моллагча тайпара книжкаш хьахаржа йиш йолаш библиотека а я. Цул совгла, царна лоаттабеш бола кхача, берий дегла эшаш мел дар юкьейхьонш кийчбеш ба. Ишколе болх беш йола тоаба 56 сагах латташ я. Уж ба хьехархой, тренераш, лораш, иштта технически оаглонцара болхлой.

Хан-ханнахьа лорашка чакхбоахаш, царна чаме хетгача тайпара дола даар лоаттадеш, спортаца бувзам лелабайташ, дегла низ меттабоалабе, дукха хлама довза гло деш болх лоаттабу берашца хлара денна.

Фуд царна цкъаза дицлур?

Дешара шерга кийчлуш да бераш

Гарчакханаькъан Сали

Бларчча аьхки салолаш а хинна, деша даха ха гаргагертача, бераш а цар дай-ноаной а ишколага кийч-бала болалу. Дукхагичарна из кийчо цхьа-ши хлама дича чакхийоал. Эггара хьалха деша кхухьача барзкъанца ювзаю из кийчо, цул тлехьагIа тIормигацей цу чу доакха-ча книжкашцей ювзаю. Цу тIа йистедоал из, уж хIамаш хилча кийчбалар чакхдаьннарг лоархI. Шеко яц, уж лоархIае а эшаш а хIамаш да. Ишколе кхухьа форма ца хуле, дIачу ца буташ, сунт тоха тарлу.

ХIанзарча ишколай хIаране ше-ший кIаьнкий а йиIигий а барзкъаш хул, царех ха йиш я уж малагIча дешара моттигера ба. Иштта чIоарIа эшарех да книжкаш а. Цхьайолча хана царех цхьадараш ишколе хьалу, цхьадараш эца дезаш а нийслу. ЦаI шеко йоацаш да, наьна меттахи литературахи дола книжкаш царна мах боацаш хьател ишколе; деша, хьаькъал Iомаде, литература а мотт а бовзаш хила, аьле. Амма уж хIамаш хилча кхоачам бац, ишколе даха кийчлуца бераца кхы а дукха хила деза. ДIахо дувцаргIа вай, фуд хиланза даргдоацаш а бера эшаш а, деша ше дIадоладеннача хьалхарча дийнахьа денз.

ТIормех лаьца аргда вай. Мах кIезигагIа боаккхар эца а гIерташ, цхьайолча хана боккхагIчар гIалат доалийт из хоржаш. Нагахьа санна бер зIамига дале, цунна геттара боккха е беза тIормиг эцар нийса дац. Цхьадола бер гIбоаллача тIормена хьалхашкара низткъа мара хьагуш хилац; цкъа-дале, из боккха хиларех; шозлагIа-дале, из беза хиларех, цо Iочусоттаду, Iочугоамду зIамигача бера гIов. Цу тайпара бераш бIаргадайча, хийла хатта дийзад са:

- Беза бий тIормиг?

Фу аргда мотт шоана дешархочо, цу хаттара жоп луш? ДукхагIа йолча хана, хIама аргдац. Бакъда хаттар-м хургда цун бIаргашка:

- Хьайна гуций хьона? ТIаккха сенна хетт Iа из?

Цу тайпарча берах къа хийте дIавода со. Цудухьа маьха безагIа бале а, бIарчча шера цун гIбоаллабе беза тIормиг байгIа хургбар ийцача бакъахьа хургбар. Аз из дувц, беза тIормиг яхилга фуд сайна ховндаь. Диъ-пхи шу хьалха совгIата балха кхача тIормиг белар сона цхьан гаргарча сага. Пхе тайпара оагилгаш, царел совгIа ялх киса да цун кагий хIамаш Iочухкаш. Ценача тIоарска ба из. Бакъда хьалгайбича пилан нахьарах бича санна беза ба. Ко IотIачоагIдаь аьшк доалл цох, линейка миссел шера а беррига тIормиг

миссел дIаьха а. Цу чу вIалла хIама йоацача хана а, дикка беза хул из, ах биза болаш лелабича, баламаш цIийду. Из хьалбизза книжкаш цу чу доакхаре-м, даш санна беза хетаргбар. Цудухьа, тIормиг эцача хана, «со мичав ер лелабе безар» яха уйла дIа а яьккха эца беза из, лелабеча сага цох бала хургбоацаш.

Фу ха деза, Iаьдало доккха зе а деш, арахийцача книжкай хьакъехьа. Эггара хьалха царех ха дезар да, уж сenna, малагIча гIулакха дезаш да? Духхьал кхухь алийта, цох дешара цхьа бахьан де дезаш дац уж. Эггара хьалха книжкашта хьалхашка латта декхар да, дешархошта Iилмаш Iомадар, хьаькъал далар, дуне, мехкаш, цар истори, дийнатараш, царех тарра метташ а литература а довзийтар. Нийса да из. Амма дукха дешархой хилац духхьашха деша болхаш из хIама дизза кхетадеш, книжкай декхар а шоай декхар а бокъонца довзаш. Цудухьа бер эггара хьалха деша додаш дале, из берий беша ихадеце, дай-ноаной декхар да книжкай лоархIамах а цар дозалах а шоай берашта кIезига мукъагIа дувца а царех дола хIама Iомаде а. ТIаккха дешархочоа ховргда ше белгIала ишколе сenna венав, цу книжкашца фу де деза.

Юххьанца деша додача бера хеталу, ишкол – из сакъерда, ловза, салолама уха моттиг йолаш санна. Цудухьа эггара хьалха деша додача бера дIадувца деза дешар а къахьегам болга, бер зIамига долча хана зIамига къахьегам ба из, доккха мел хул халагIа а боккхагIа а хул из къахьегам. Цхьадолча берашта ховш хилац из дешар сenna деза, фуд цо Iалашдер. Цхьабараш ишколе мел йоаккхача хана из кхетаде ца могаш, хьаькъалах цхьа хIама хьа ца эцаш, дIаболх II шера ишколе баьгIе, из еррига ха зехьа йоайийя. ДIа ца дувцаш-м дац из хьехархоша, цар дувцар футтаройна да мотташ хул уж. ТlехьагIа-м кхет уж, хьехархочо шоашта яьхар диканна долга. Тlехьа кхет, хIама тоаде йиш йоацача хана. ТIаккха дехкебалар пайдана дац. Цу даькъе даьша-ноаноша зIамига болча хана денз, беш бола хьехам чIоагIа лоархIае ба, аьнна, хет сона. Цхьаькха цхьа хало нийслу цу тайпарча берашца. Нагахьа санна из бер наха юкъе кIезига хиннадале, ара кIезига даьхадале, из ишколе Iе тугаш хургдац, нана чухьаха. Ишколе нийслуш хинна моттигаш дагайоагIа сона. Нана, бер хьадоаладийя, чуйодар. Из дIакъайлаьйлча денз, делхаш дагIаца берах къа хийте, нана юхайийхе чудугийтар цу тайпара бер. Из бер а ишколага кийчлургдолча тайпара кхедаьдац. Даьшка-ноаношка из дIааьлча, хьахозар хул:

- Даьра, цунна эшаш хIама-м дац, шеддар долаш-м да тха коа-карта.

Цунна дезац шун холодильникника чу доалла дерста дулх, цIе е Iаьржа Iов, даьга-наьнагара ахча-боахам. Бера деза шийца товргдола дуне, ший нийсархошца ха яккхар, цхьацца хьаькъалца дувзадenna ловзараш, спортацара машар, кхыдараш. Лоацца аьлча, зIамигача бера вахар хила деза, ший яьннача ханага хьежжа. ТIаккха из къехкаш хургдац берех, нанна тlехьаделхаргдац, цунна ховргда новкъосташца сакъердамегIа йолга, из бахьан долаш чудаха а гIертаргдац. Делхар, чудаха гIертар – ишколага кийчдаьдоацилга да. Цу тIагIолла эхь хеташ а хул цхьадола бераш урок хьаювца, къамаьл де. Нагахьа санна касткаста цIагIарча наха а хьаьшашта а цунга байташ ешийтаяларе, дувцараш, фальгаш дувцийтадаларе, бер хургдацар эхь хеташ, юхаувзалуш. Цу тайпара кхийнар, оаш зийнадий хац сона, автобуса чу а дог чIехкаш, делхаш, нахах къехкаш хул. ЗIамига долча хана денз, наха юкъе кхувш хила деза моллагIа бер. Из духхьал хьакхаштала ийша ца Iеш, мотт Iомабара, дегIаахара, наха юкъе лела дунен гIулакх довзара эш.

Берий беша иха бераш дуккха дикагIа кийчделе хул ишколага. Царна тайп-тайпара фальгаш, байташ, алапаш, таьрахьаш, ловзараш, кхыдараш ховш хул. ЦIагIа а царца болх беш, йоазув де, деша Iомалу. Иштта дола бераш ишколе даьхкача, хьехархочоа а аттагIа хургда царца къахьега, царна шоашта а дукха хало хургьяц дешара даькъ тIа.

ЛоархIае да аьнна хет сона, берашта тетрадаш а книжкаш а - шаккха тайпа мишта леладе деза дийцача. Из-м цIагIа, вIалла бер ишколе дIа а дахале, дувца йиш йолаш да. Книжка тIа а тетрада тIа а мужалт йолла еза; цар тIа харцахьа-бакъахьа къоаламаш хьекха йиш яц. Йоазон балхашта дола шаккха а тетрадь а мужалт йоаллаш, йоазув хоза деш хила деза. Цхьадолча бера оал, шийга тетрадь дац, хIана аьлча хIанз а ийца баьннабац цIагIарбараш. Иштта лелаш хул цу тайпара дешархо, бIарчча ах шера тетрадь доацаш а ер ма дий аьнна йоазув ца деш а. Цу тайпара хIама нийслу деноргаца а, ах шу даьлча а из доацаш лел цхьабола дешархой. Бахьан из долаш, даьшта-ноаношта хац цу бери мишта деш, сенах ховргда из, денорг доацаш хилча? Из ханнахьа эца а, бера цунга гIолла мишта деш хьежа а деза. Дай-ноаной цунга хьежаро, тетрада тIарча оценкай боарам миштаб бовзаро берий бIаргашка дешара лерхIам айбу.

Духхьашха ишколе додача бера ха деза, урок йолаш клас-

серча истола тIа даараш увттаде йиш йоацилга, къамаьл де йиш йоацилга. Цхьадолча бера оамал хул ше мец ма деллинге, чудодаш. Ха деза урок йистеялалца е еррига урокаш чакхьялалца чуада йиш йоацилга.

Ишколе даьхкача зIамагIа долча берашта хац, классе ловза мегаргда е мегаргдац. Цудухьа шоаш цIагIара хьаена бургацилг е кхыйола герга хIама Iо а йилле, ловза болалу. Цо пенаш блехду, плитусаш кагьайт, кхыдола зуламаш кхоллийт. Классе бургацах ловза йиш яц. Къаьстта берий юкъарча, дукха дезача ловзарех да классе гIолла переманех адар. Из мел кхераме ловзар да ховш хилац уж, цкъа дIакхетталца. Цу тайпара моттиг хиннаяр ишколе. Иштта удаш лелача цхьанне корта дIакхийттабар истолах, тIаккха мара ханзар царна мел кхерамеч ловзарах шоаш ловзаш ба. Бер сиха дале, ишколе дахале къахьега деза цунца, сабарерча вахара талгIен тIа доаккхаш.

Физкультуран урок а я лорае езаш. Цига ший къаьстта барзкъа хила деза. Укх тlехьарча хана дикка тоаденнад из дош. Хьалха йиIиIаша а цхьаболча кIаьнкаша а тIабувха тигацар ишколе цу тайпара гIирс. ТIадувха деша кхухьа цIена барзкъаш тишдеш, ловзар бургацах. Из хургдоацаш, цунга кийчбе беза дешархой, пешка турбаш цIенъеча нахах тара хургбоацаш. Бераш шоайла леташ хила йиш яц. Цхьаболча боккхийчар а сакъердама вIашарIлетаду уж. Хьалххе а, цIагIа болх бе беза берашца машаре, тIемза хургдолаш.

Ишколе ухача бера воккхачунна санна гIулакх, гIирсаш эш. Масала, кIод, чьагтар (зонтик), мерех хьекха йовлакх. Бер зIамига дале а доккха дале а, цун киса йовлакх хила деза. Из сenna, малагIча гIулакха деза, шоана дувца дезац, аьнна, хет сона. Нагахьа санна мерех хьекха йовлакх сenna деза хотташ саг хуле, цунна из дашха а дукха хала дац.

Бера ишколе хьадар а чудахар а ший ханнахьа хила деза. Дешархо ший моттиге хила веза гургал тохале. Вай

дешархой шоаш хьасомабаьлча IобоагIа ишколе, цаI – 9 сахьат даьлча, вож – 10 даьлча, кхоалагIвар – 11 даьлча. Фу дешар хургда цох? Цхьаккха а хургдац. ХьабоагIаш мо мара, шоай ханнахьа чубаха а кхеташ хилац цхьабола кIаьнкаш, йиIиIаш. Ишколера арабаьлча, сиха цIабаха беза, бIарчча сахьатараш доахаш, ишкола ганахьа а ца кхесташ. ДIаудаш, хьаудаш, хиш вIашкадетташ лелаш, машиний боккхача новкъа а дIатIабувл уж. Из кхераме да, хIана аьлча цу тайпарча наькъаш тIа сиха лехкаш машинаш лелаш хул.

- Чу хIана долхац шо, фу деш лел шо укхаза? – яхача хаттара дукхагIчар цхьатарра жоп лу.

- Тlехьабахка безаш ба тхона, цудухьа царга хьежаш латт тхо.

Шоай бер белгIала дешара мукъа масса сахьат даьлча доал а ховш, ханнахьа тlехьааха беза боккхагIбараш. ЧIоагIа дехар дар са царга, ишколера дешархой чукхувла машинаш дIателаш, бераш хьа ма ахийта, хила цадезар хьахилча, дагабоаллам хургба шоана.

Наькъий хьакъехьа кхы а дар са ала. Бераш, ишколе даха ха яьнна дале, светофор сenna егIай, цун кхо бос фу белгалдеш ба ха деза, иштта новкъа кIайча басарашца белгалъь «зебра» сenna эшаш я ха деза. ТIаккха харцахьарча моттиге гIолла дехьа-сехьа дувргдац бераш.

Юххера а, телефонех аргдар аз. Новкъа я уж е яц урока тIа? Нагахьа санна моллагIа цхьа «фонарик» яле, сона новкъа яц. Бакъда цу чу интернет а йолаш, дукха мах беха телефон новкъа яц аьлча нийса хургдац. Дешархой, урокаш тIа багIаш, цар чу чухьежа болалу, цар уйлаш кхычачьа хул, дешарца хилац.

Вай лакхе мел дийца хIама дешарцей дешархочунцей дувзадenna дар. Со даим хьагаш цхьа хIама да. Гургал теа арабаьлча, дешархой сабарца цхьаннахьа дахар-денар, дешар-хьаькъал дувцаш латташ хилар е шортта болабenna лелаш хилар. Цу тайпара ишколаш йолаш я республике, амма уж юкъ-юкъе хинна а ца Iеш, ерригаш а хила езар иштта.

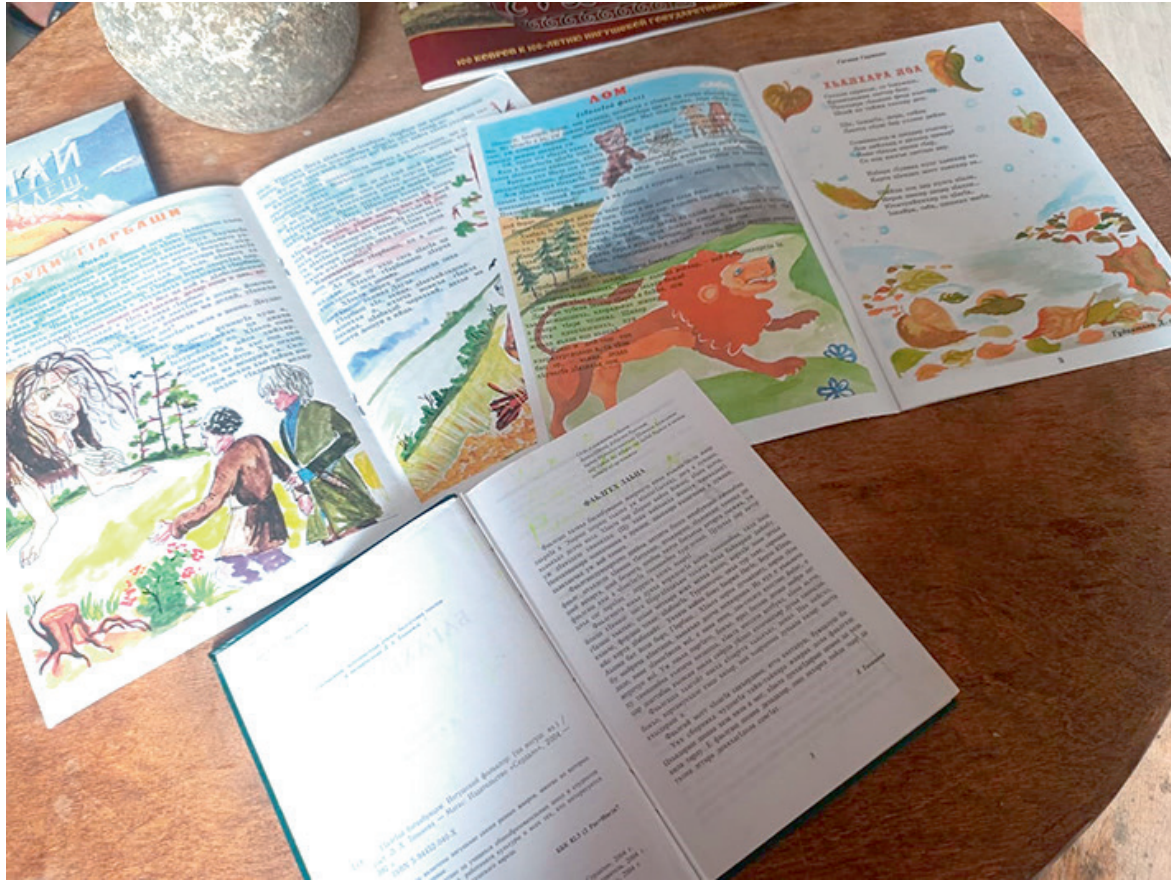
Мехкарча берашта довзийт фаьлгий дуне

ГІазданаькъан Ахьмад

Шолжа кхален культуран цІагІарча «Наьна мотт» яхача литературах, меттах йолча кружоке, Яражанаькъан Маринас кулгал деш, кхетаче дІайихьар. Тамашийна дола фаьлгий дуне довзийтар цига берашта.

«Кхетачен керттера декхар - кхувш латтача вай тІехьенна кЪаман фаьлгаш довзийтар, царцара безам чІоагІбар. Гаьнарча бІаьшерашкара никЪ бахьаш, кхаьчад вайга тахан кЪаман фаьлгаш. ТІехьенгара тІехьенга кхоачаш, хІара дезале дувцаш хиннад уж. Эггара хьалхара фаьлгаш ноаношкара, боккхача нахагара хезад вайна, тІаккха дІахо книжкаш тІара дайзад», - дийцар «Сердалога» Яражанаькъан Маринас. Хоза язбаь фаьлг массане дег чу бужаш хул.

Бераша хеттар; массадолча фаьлгашка дикал-вол котЪялар мишта хул, яхаш. Кхетаче хьалхадаьккхар, фаьлгаша бераш кЪахетаме,

дика, безаме хила Іомаделга, дуккха дикаш довзийталга.

«Наьна мотт» яха кружок боккха пайда боаржабеш я тахан. Берашта кЪаман куль-

тура, истори довзийташ, тайп-тайпарча оагІонашцара цар кхетам лакхбеш, кЪахьег цига. Беркате, кІоарга чулоацам болаш оттадаь фаьлгаш

вайга ноаношкара, даьшка-ра кхаьчад; хІаьта царга кха-чале а, шоай бІаьха никЪ ба-хьаш хьадоагІаш да уж.

Интернетерча зуламхочо Іехавир вай мехкахо

ГІазданаькъан Ахьмад

Интернете гІолла нах Іехабеш ваьгІа зуламхо лохаш ба вай мехкара Іаьдала болхлой. РФ УК 159 йолча статьях бехтокхаме оазаргва из.

«Россе МВД Наьсарен оагІон болхлой болча латкъа венача сага дийцар, цЪан зуламхочо интернет-а оагІонашка «Лексус» яхача машина мотор боккаш ва ше, аьнна, хоам оттабаь; Іехаваь ахча даьккхад шийгара, яхаш. 150 эзар сом ахча дІатІатессад цунна вай мехкахо, хІаьта ахча каракхаьча зуламхо, цул тІехьагІа цЪаккха бувзам боацаш, вайна дІаваьннав», - дийцар «Сердалога» МВД зарбан болх лелабераша.

Полице болхлой даггара кхайкарал деш хьабоагІа бахархошка, боккъал а ма леладе малашб ца ховча нахаца йохкар-эцар, интернет-е багІача ца бовзача нахаца бувзаме ма дувла, шоаш Іеха ма дайта, оашош леладеча хІаман уйла еш, фийла хила, яхаш! Нагахьа шоаш зуламхоша Іеxadaьдале, ма хулла сихагІа хоам бе Іаьдала болхлошка.

Наькъ тІа хатар хиларах бехкевар Іаьдала болхлоша чувеллар

ГІазданаькъан Ахьмад

Сага вахар хадаш хиннача хатара бехкевар, Наьсарерча МВД болхлоша ханна йолча набахта чувеллар.

«2025-ча шера маьцхали бетта 2-ча дийнахьа 15 минот яьлча ялх сахьат доалача хана, Магаса оагІорахьарча Столични оалача урам тІагІолла «Хонда Элизион» яхача машинаца ІовоагІаш хиннача вахархочо Магасски гонна ІотІакхаьчача «ГАЗ-33021» машина никЪ цабитарах, хатар хиннад. «ГАЗ-33021» машинаца хиннар, цу човнех хьа ца воалаш, кхелхав цу моттиге.

Корта бохабеш дола малар меннадий хьажа чакхвала ца тугаш Іийнача инормакаца хиннача вахархочунна духьала РФ КоАП 12.26 статьях административни протокол оттадаьд», - дийцар «Сердалога» республикерча МВД. Карарча хана бехкевар Іаьдала кара ва.

Велосипедашца лелача кЪонабарий кхерамзлен хьал лорадеш ба автоинспектораш

ГІазданаькъан Ахьмад

Наькъашкара берий кхерамзле лораеш хилар эггара лоархІамергІа долча декхарех да тахан. Цу оагІонцара болх дикка кЪахьегаш дІахьош ба РФ МВД Госавтоинспекце оагІон болхлой. Берашца кхетаченаш дІакхухьаш,

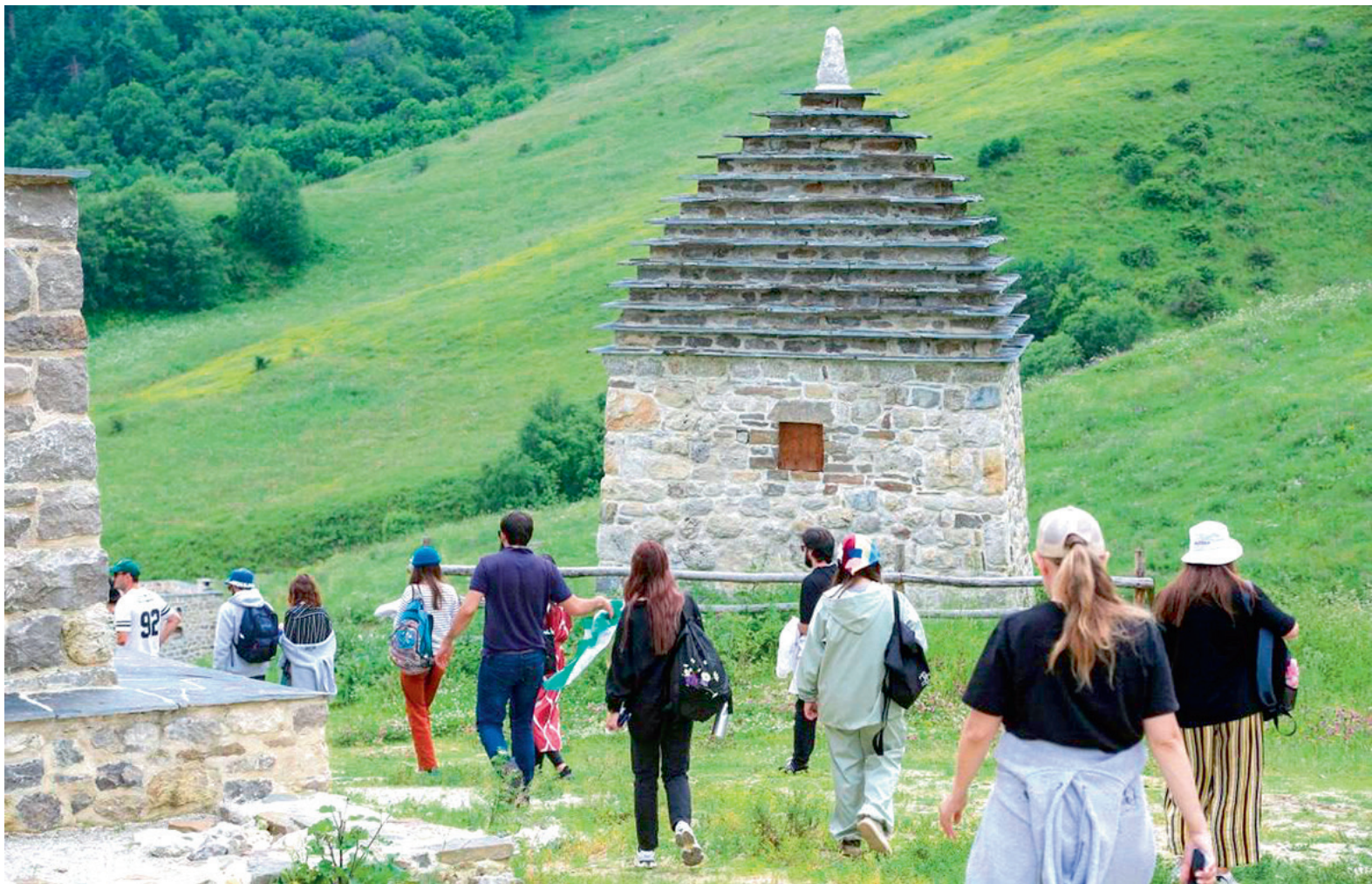
наькъашка лораде дезараш царна хьалхадоахаш ба ГИБДД кЪахьегамхой.

«Велосипедаца арадаьлча лораде дезараш малагІаш да довзийт берашта. КЪаьстта йоккха терко еш белгалду, 14 шерга кхачанза долча берий велосипедашца маши-

наш лелача новкъа арадовла бокЪо йоацилга. Иштта берашка дийцар, машинаца воагІачо зувргдолаш, велосипедах, тІадувхача барзкъех кЪегаш, сердал луш хІама йоаллае езилга. Мичахьа саца веза, дехьавоалача хана эггара хьалхагІа зе дезараш малагІаш да, хьалхадаьккхар кЪонача

тІехьенна», - дийцар «Сердалога» ГИБДД болхлоша.

Велосипедаца арадаьннача хІара бера йовза еза наькъашкара бокЪонаш. Боккхийбараша массахана хьалхадаха дезаш хІама да из. Из деррига довзийташ дола каьхаташ дІадийкЪар берашта.

Туристаш тлаозаш я, вай лоаман моттигий Іалама а культуран а хозал

ГІазданаькъан Ахьмад

Россе мехкашта юкье туризмаца дувзаденнараш дикка тоадеш латтача мот-

тигех ба вай мохк. Вай мехкара лоаман моттигаш, цигара тамашийна хоза Іалам моллагІча туриста дог тохадолиташ, цкъа веначун

юхава дог отташ да. Тахан хьаделлаш латт керда туристически наькъаш. Мехка тІалаттача хьаьший аьттув ба ГІалгІайчен доазон тІара

белгала йолча моттигашка гІолла лела, из деррига довза.

«Дега чІоагІа тоам беш

да, туристий вай мехкача чам хилар. Ер шу доладелча денз 72 эзар совгІа турист хиннав вайцига, дІадахача шера хинна хьал теркалди-ча, 8, 3% лакхагІа хул из укх шера. ХьатІаухача хьаьшашта паргІато хургьяраш кхоллаш къахьег тахан мехка. Карарча хана туристашка хьежараш 34 никъ ба, цу оагІонцара болх дІахо боаржабеш латт. Ер шу чакхдоалача хана, 130 эзар совгІа туристаш ба вай мехкарча хозаленех бІаргтоха бахка мегараш», - язду ший телеграммоагІон тІа мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Лоаман моттигашкара цІена фо, гонахьара тамашийна хоза Дала кхелла Іалам дог паргІадоаккхаш; «хах», аьнна, хетийташ да. Туристаш чІоагІа тамашеш хьеж вай даьша еттача ГІалашка, къаман истори, даьшкара денз овла болаш хьадоагІа Іадаташ довза чам хул цар. Цхьанна а моттига тара йоаца Магасера Барта ГІала къаьстга йоккха терко тІаозаш я; иштга да-галоаттама, сийлен мемориал; «Аьрзи» яха заповедник, ЦІай-Лоама моттигаш...

Хьаьша тІаэцара гІулакх лакхача боараме дІахьош хьадоагІа вай мехка. Массаболча хьаьшаша зийна хІама да из тахан. Россе моттигашта юкье ший йизза моттиг дІалоацаш, дуккхача миІингашкара адам ший хозалца тІаозаш, моттиг я вай мохк.

Культуран оагІонцара рузкъа

«Юртара культуран болхло» яхача программан юкье котбаьннарий цІераш яьхар

ГІазданаькъан Ахьмад

«Юртара культуран болхло» яхача программан доакъашхошта юкье хоржам беш хилар мехка. Бекарг бетта 15-ча денгара дІабахача бетта 15-ча денга кхаччалца, чутийлар доакъашхоша шоай дехараш. Царна юкьера тахан ши саг хьахержав. Алхасте, Мужече шоай болх дІахьош хургба уж нах. ТІахьожам болхлоша лак-

хача боараме оттайир цу балхацара цар говзал.

«Россе Президента юкьеяьккхача программа эггара хьалха дакъа лоацаш ба вай мохк. «Юртара лор», «Юртара хьехархо» яхача цу оагІонцарча программашка гІолла дІабихьача балхах дикка пайда баржилга зийнад вай тахан. ХІаьга хІанз из аьттув культуре къахьегарий а ба. Кьона болхлой юрташка

хьаухаш, пхе шера болх бе совцаргболаш, мел эшар чулаьца я из беркате программа», - аьлар вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Программан хІара доакъашхочо цхьа миллион сом ахча эцаргда. Юрташка культуран оагІонцара хьал тоадара тІехьа юкьеяьккхача программа хьаллоацаш болх дІахохьоргба доакъашхоша. Котбаьнна Галай З., Мейренаькъан З. Алхастерча, Му-

жечарча культуран цІеношка къахьегаш хургба диззача пхе шера. Юрташка моттигашка шоай болх дика бовзаш, дІахьош бола говзанчаш тІаоза, аьнна, юкьедаьккхад из гІулакх. Цу гІулакхо дикка аттача доаккхаргда цигарча культуран цІеной хьал. Программан юкье котбаьннараш хьежаш керда наькъаш да. Вай Мехкадас тахан белгалду, мехкарча моттигашкара культуран оагІонцара хьал тоадар эггара лоархІамерІа долча гІулакхех долга. Цу оагІонца дувзаденнараш меттадоаладара тІехьа, ма мога къахьегаш латт вай мехка укх тІехьарча шерашка. 2019-ча шера денз, «Культура» яхача къаман проекта гІолла къахьегаш хьайоагІа республика.

Цу юкьа керда хьалдаьраш, тоадаьраш, доккхий хувцаш юкьедихьараш 24 культуран цІа да. Бахархой аьттув ба тахан кхоллама вахаре шоай начІал гойта, цхьацца хІама доаржадеш хила. Таханарча дено дІадеххача тайпара, уж моттигаш тоаеш, эшаш мел бола кхоачам, ГІирсаш лоттаду культуран цІеношка. Культуран оагІонцарча хувцашта юкье керттера моттиг

дІалоацаш я Магасе хьальеш латта Хамхой Ахьмада цІерах йола Паччахьалкхен филармони. Таханарча ханага хьежжа, Іалашьаь хургьа из гІишло. Кьонача тІехьен, берий аьттув ба тахан шоай юрташкара культуран цІеношка къахьега, цхьацца пайдане йола говзал Іомае.

Россе Президента Путин Владимира 2025-ча шера наджгоанцхой бетта 1-ча дийнахьа юкьеяьккхийтар «Юртара культуран оагІонцара болхло» яха программа. Цу оагІонца къахьегараш зІамигача шахьарашка, гаьна ядача юрташка тоьаш боацандаь, доаржадаь гІулакх да из. Программан керттерча декхарех да, кхычахьара болхлой юрташка болх бе хьаухаргболаш, боагІлача боараме кІалхара хьал меттадоаладар. Россе моттигашкара культурацара вахар лертгІа тоаде, аьнна, баь соцам ба из. Culture къахьегарий шоай говзал йоаржае аьттув ба тахан, хІаьга шахьарашта гаьна ядача юрташка, йоккха йоацача шахьарашка бахача наьха цу оагІонцара хьал дикка меттадоагІаргда.

Вахарцара къаьстар ДПИ гIорваьнна хинна ГIалгIайчен пхьар Чуранаькъан Ювсап

ГIазданаькъан Ахьмад

Сагота хоам бенаб ГIалгIай Республикан халкъа кхоллама а дуккхача наха лаьрхIа чакхдоахача вIашагIкхетарий а ЦIагIара. Вахарцара къаьстар йIаьххача хана могаш воацаш хинна кулгkара деча балхий говзанча, лакхе хьоахадаьча ЦIен методист хинна Чуранаькъан Ювсап.

«Тха новкъоста кхоллама говзал, оалилгa доацаш, йоккха яр. Наггахьа мара нийслуш доацача жовхъарах тарра, Ювсап хIара ший кхоллама оагIонца къегаш вар, хIара ше беча балха чухьа вахар из. ХIама кхолла магар – из малхавоалаш денна совгIат да, из нийсде йиш я Iалама хозалца е тамшийнача оазаца. Дала денна начIал дегIакхувла йиш яле, амма ший лоIамагIа из кхолла низ кхоачаш вац саг. Чуранаькъан Ювсап цхьа дакъа денна саг хилар гуш дар из зIамига волча, гонахъара дуне довза волалуча хана. Из яр ший тайпара, малх кхета, дунено лу бера дог дизза йола хоза моттигаш гонахъарча нахаца из екъа гIийрта ха. Къаьстга цу хана зIамигача Ювсапа дег чу со-

маяьлар шийна гур кхолламга гIолла нахаца декъа безам бола уйла», - йоах РДНТ директора Зурабанаькъан Ахьмада.

Говзанчан вахара никъ аттагIчарех бацар. Дуккха хала моттигаш нийслора цо хьабхьача новкъа, амма цун кхолламцара безам юхабаккха, цунна сунт тоха могоаргдолаш низ бацар. Цо дIахо а къехьегар, ший кхолламца къонача ноа-

халашта дезалургдола керда балхаш хьакхоллаш. Цо кхелла хIамаш гIалгIай кулгkарарча къахьегам бокъонца дола жовхъараш а хинна дIадахад, хIаьта шийга кхьача йоккха говзал цо, кхо ца еш, дIалора тIехьа тIакхувш болча ший Iамешта-дешархошта. Цу хьакъехьа цкъа яздаь Iийнадацар тха газет.

Говзача пхьара лир доага

сурт-сибат даим а даха дусаргда, из вовзаш мел хиннарий дегашка. Ювсапа кхолламо дIахо а дегаш ураувтгадеш, керда пхьараш кхебергба, хIаьта цох бола дагалоацам цIаккха биц ца болийташ хургда цо кхелла балхаш.

Дала къахетам болба цох, Дала гешт долда цунна! Вийрза моттиг Дала даькъала йойла цун!

ЦКНР вебинаре
дакъа лоацаш
хилар вай
мехкахой

ГIазданаькъан Ахьмад

Республикерча къаман кхоллама, культуран оагIонцарча кхетаченех долча ЦIен кулгалхочун гIонча йола Котанаькъан Марем, этнографех болча оагIон хьалха латта Хутенаькъан Тамилла, методист йола ЦIолой Зарема Алтай республикерча зIамигача къамий халхарца дувзаденна Iадаташ дийндарах йолча интернете гIолла еча кхетаче (вебинаре) дакъа лоацаш хилар. Из дIахьош хиннараш бар Поленов В. Д. цIи лелаю Россее къамий культурах дола Россее Паччахьалкхен кхоллама цIа, Алтай республикера къаман кхолла моттиг.

Россе къамий «Этнодунен тIехьале» яха культурацара онлайн-кхетаченеш яр цига йоаржаеш. «Вебинаре экспертий болх дIахьош хиннараш - Алтай республикерча зIамигача къамий Ассоциацие доакъашхой, «АйКюн» яхача ансамбла кулгалхо йола Набутова Айчюс. Россее дукхача хана денз дахаш долча къамий культуран оагIонцара кхоане лораярах дийцар кхетаче гулбенараша», - хоам бу «Сердалога» Котанаькъан Марема.

Калужски областерча кхоллама оагIонцарча «Центральни» оалача ГБУК «Къаман кхоллама, кинон ЦIен» моттига болхло йолча Воронцова Аллас вебинаре доакъашхошта йовзийтар «Россе къамий кхоанен го йиш йола маркераш» яха йоккха, ерригача Россее проект. РФ дукхача хана денз дахаш долча къамий итташ шерашцарча къамашта юкьерча оагIонца йоаржаергья из проект, 2032-ча шерга кхаччалца дIахьош.

Цу проекта хьалхашка латта керттара деккхараш - культурацара Iадаташ лорадар, дукхача хана денз дахаш долча къамий меттай хьал хьаллацар, гIодар, культуран оагIонцара бувзам вIаший чIоагIбар. Россее дахаш долча къамашта юкьера культуран оагIонца дувзаденнараш хьаллацара тIехьа лоархIаьме, боккха болх хургба цох.

Дерригача дунен книжкаш дезарий Ди дездеш хилар Яндарерча культуран цIагIа

ГIазданаькъан Ахьмад

Яндарерча культуран цIагIа дерригача дунен книжкаш дезарий Ди дезде гулбелар. Юртара бераш даьхкар кхетаче дакъа лаца.

«Культуран цIагIа исбахьален оагIонцара болх дIахьош йолча Йовлой Мадинас «Книжка - сага эггара дикагIа вола доттагIа» яха кхетаче кийчъьяр берашта. Царна хьалхадаьккхар, массахана книжкашца бувзам лоаттабеш хилар, книжкаш дезаш вахар моллагIча сага деношка мел лоархIаьме да. Йовлой Мадинас царна дийцар, книжкаш дешаш вола саг массахана, моллагIча моттиге белгала хулилга, цун кхетам дикка лакхлулга, книжкаша саг нийса, боагIгача боараме къамаьл дIаде Iомавелга. Вай къаман цIихезача йоазонхоех, лоархIаьмеча произведенеех дийцар цига», - йоах «Сердалога» бенача хоамо.

Бераш чIоагIа раьза долаш дIаяхар кхетаче. ХIаране аьттув бар шийна эггара дукхагIа дезача книжках дувца, цар авторий истори довза.

Книжкашцара безам кхувш латтача тIехьен юкье боаржабар чIоагIа лоархIаьме да тахан. Массахана книжкаш дешаш вола саг дуккхача хIаман хьалха волга кхетаду вай.

Кхетам балара доазонаш

Иштта леташ хилац берах

Гарчакханаькъан Сали

Вайна дукха хезад, дукха дайнад; берашта тайп-тайпарча наькъашца кхетам луш. Цьхаболча дас-нанас шоай бера хоза, эздий оамалаш Юмаю, шоашкара бакъахъара масалаш гойташ. Уж ба Дала шоашта денна совглат санна хеташ, шоай къона тлехье кхееш хьабоаглараш, цар чоагла хоастам бу шоай бераш хиларах. Хала хете а, беррига дай-ноаной бац кагехбарий иштта йоакхо еш, уж ма хулла адамий оамалаш йолаш кхебе глерташ. Цудухъа берашца дувзаденна таьрахъаш унзара да. Царех цьхадола бераш де доацаш дайнад, цьхадараш дайначул тлехьагла юха кородоагла, кхоалаглараш тла тхов боацаш, чубаха фусам йоацаш, ара дах е паччахьалкхен вахара моттигашка а гаргарча нахаца а дах. Цу хьакъехъара укх шерара таьрахъаш беггала доацаш да. Бакъда 2023 шера духхьал Росс 5 миллион тлехьожам боаца, шоай лоамагла лела бераш хиннад. 45 эзар бераш довш хиннад, царех 1000 бер кхы кора ца доаглараш, де доацаш дус. Дика латтац цу лостамаглара ггулакх дерригача дунен тла а. Белгалара таьрахъаш дече а, де доацаш дайя хлара шера бляш эзараш бераш дладоал. Хлаьта 2023 шера США дайнад 360 эзар бер, царех дийна хила тарлураш 30 эзар мара дац.

Вай республикан кулгалхой шоашта могор деш ба, берий вахар хила дезаца боарамга кхоачаде а дегаргоз яхъаш хилийта а глерташ. Бойла дисача берашта, уж ара дусаргдоацаш хлара шера телаш квартираш я, иштта уж яла лаьрхлад укх шера а, цох ший бувзама оаглонашка дийцад мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-лаьлас. Укх шера царна лаьрхла хьалъергъя 24 квартира. Цу лостамагла вайцига бу болх хоастабь цаяхар, дукха ха йоацаш республике ена хинна Росс бера бокъонех йола видал Мария Алексеевна Львова-Белова. Тахан укх йоазонца са дувца безам ба цьхацц

болча даьша-ноаноша шоай берашта, цар бокъонаш телхаеш, егташ хиларах, хьехархоша а берий бешамашкарча кхетам луча наха а берашта кулгаш тлакхяхъарах, бераш шоайла леташ хиларах. Цу тайпара моттигаш дукха а массанахъа а нийслуш я, цу даькъе вайцига а. Эггара хьалха хьожаргда вай хлана егт даьша-ноаноша шоай берашта. Ховш ма хиллара, вай къаман кица да, «Нанас теах тлоара, бер лозадар кхераш тох» яхаш. Иштта дале, влалла ца тохаш дита мегаций из, цо бер лозадеш а ца хилча? Дукха наькъаш ма дий, кхыча тайпара хи тлоара миссел мара доаца бер длакхетаде йиш йолаш. Хлаьта вайна ховш да, хийла нанас е дас ший бера егтилга. Бахъанаш укхаза тайп-тайпара хул. Масала, зламигача бераца тика чу чуйода нана, цу чу шийна деза мел деннар хьада йоах бери: машин, морожни, конфеташ, бургацаш, и. кх. д. Цун дехараш кхоачашдилла ахча доаца нана эглазьюг, корзагйоаккх цу тайпарча бера, нагахъа санна нана сабар доацаш яле. Сабар долчо, бер длакхетаду тахан эца дезараш кхыдола хламаш долга. Уж эцача хана берага шийга хоржийт маькх, шекар, нахча, колбаса, ахча кассе берага дладолийт. Цу хламаша лехаду бер, соцаду еррига тика хьаэца яха къамаьл. Бакъда, сога хьаьтгача, цу бера хьашташ кхоачашде таро еце, иштта оамал йола бер тиканна чу ца дигача дикагла да, хлана аьлча из шийдар доацаш бергдац. Тлаккха берригача ноаноша сатохац ший бера; тлоараца, талазарца кхетам бала оттнах юккье. Бер-м бер да, цун ший сатувсамаш, оамалаш хул, уж йовзаш а теркальеш а, вояраш цо гойтаргйоацаш а фийла хила беза дай-ноаной, тлаккха царна етта а летта а езаргъяц. Дукха ха йоацаш да из. Магасе йодача автобуса чу хьалчухайра бер мархладоалла къона кхалса. Моттиг енна, воккхалгахъа лестача къонахчунна юххе Юхоайир из. Бакъда бер сабар фуд ца ховш, цлогла хьокхаш, ерригача автобусо шийга ладийгача бакъахъа хеташ дар. Делхацар из, амма цлогла-м хьекхар, ше фу дувц ца ховш, еррига автобус ийеш. Цул совглагонахъа багларчарна длатла хьатла кхувдар, цар керта тла тлехкаду йовлакхаш, шляпаш увзайора. Цьханне аьлар: - Фу ях ла, иллиалархо ва хьо? Ма чоагла цлогла хьекх ла! Тлехъашка ягача кхалсага

хьакховдайир шоколада конфет. - Ма лелахъ, дла-юха хьекхаргъя цо из! - йоах нанас. Воккхача сага, хьокха пелг оагабу, бер кхерадар духъа. Хлама хилац. Цлогла соцаш дац. Цунна юхе воагла ца венна воккха саг, кхыча гланда тла длахайра: - Магасе хьалкхаччалца укхунга ладувгла дезилга деций хала хлама. Нана йистхилац бер човхадаь а саца аьнна а, хетаргахъа ший къона тлехье йовзаш яр из кхалсаг, цох ггулакх хургдоацандаь, хлама ца оалаш яьглар из «Фабрика» яхача базар тлара Экажкъонгий-Юрта кхаччалца. Из а йоацаш, кхыяр хинна-яларе, тхьоврре а лета хургъяр ший берах, цунах доккха глалат а хургдар. Тлаккха бер, цлогла хьийкха ца леш, делха а долалургдар, кхы а чоагларла корзагладьнна. Тамашийна, дика, сабаре кхалсаг яр цу бера нана. Цьха хлама дар со цецвоаккхаш хиннар - ишттал сабареча кхалсага, селлара сатем боацаш бер хилар. Авобуса чу глар еча бера наха юкье е нах боацача чукхаьчача етта мегаргъяц. Цьхаболча кхалнаха шоай берага оалаш хезад сона хийла: - Сабарде ла, чукхача везаций хьа, аз дергда хьона доаглар-м. Тлоараца де йиш яц цунна доаглар, етта йиш яц цунна, дукха моттигаш я теах хлама харцахъа кхийтта берах залапхо даь. Иштта теахача хламо бларг боаккх е лерг доаккх сенах хов? Эггара дикаглар хьехамца дика оамалаш Юмаяр да. Со зламига волаш, аьннар ца деш моттиг нийсьелча, тха нанас воккхача сагага длаоалар. Тлаккха даь-дас, длачу а вийхе, хьехам бора. Цунна духъала дош ца ала моллагла хало ловргъяр аз, тхона дукха везаш воккха саг вар тхавар. Цигара цлийвеле, эхъ хийте, из мо хлама кхы ца де дош деле, аравоалар со а кхыдола тха дезалера бераш а. Хлаьта а егташ ноаной а хул вайна. Тхоца ишколе балха вар Б. Н. яхаш саг. Ше зламига волаш, ишколе деша ваглараш, геттара аьрдагла а дешарца цьхаккха тайпарачам боацаш а вар ше, оалар цо. Нана каст-каста хьалъехаш хиннай хьехархоша, во лоткъавар духъа. - Цигара чуеца, со кюрдаваь, лотлахайя лотлаеттар сона тха нанас, - яхаш дувцар цо. - Хлаьта а шоллагла дийннахъа эргавалар фуд хацар сона, се хьалха хиннар хулар. Ханз чоагла дехкеваьннав со тхоай нанна иштта бохам айса бахарах.

Бера егта тарлора нанас глаьле озарах, во дешарах, харцахъа леларах, аьннар цадарах, и. кх. д. Хлаьта вай литературанна юкье долаш да нийса никъ хоржаш бола ноаной бувца йоазош. Масала, Чакхенаькъан Мухьмада яздаьд «Аслана дош» яха дувцар. Цу тла вуьцар ва муьларера дешархо. Глаьле увза волачу из зламига волаш, хьаж дла ца кхетийта савмарсавкх буь, лий шийла лоа дуь. Вешта аьлча, глаьле увза долалуча дерригача бераша дер хиннад-кх цо даьр. Блайха глаьлен кюрчу а ийзе, тлаккха шийла лоа лотла а диэ, цамогаш хулар бераш. Из лазар хиннадар Аслана а, цо шийна хиннар, къайла ца хьош, наьнага дладувц. Ше глалатваьннилга хов цунна, наьнага бехк цабккхар дех. Нана йодац цунна етта гладж е саьрг ба, Аслана шийна денна дош кхоачашдарга сатувс цо, кхы глаьле ца озаш. Цо мел чоагла цу ший вола йийттаяр аьнна, хланз хлама хувцалургдацар, хиннар хинна даьннадар. Дикача чаккхенга сатувсар мара хлама дисадацар. Из ховш йолча кляьнка нанас, бера кулгаш тла ца кхухъаш, дладерзаду из ггулакх. Хетаргахъа, цудухъа дика оамалаш Юмайийя, нанна товр хургдолча тайпара хувцалу кляьнк. Бера ираз да нана хилар, из длаяьлча, зламгача бера вахарцара дегаргоз длайоал. Цудухъа оалаш да глалгаша, «Нана елча, дег тлара зиза лодож». Даь-сесаг мел дика яле, цо нана хувцаргъяц, аьнна, хеталу сона. Цудухъа, дукхагла йолча хана, багабуьцам тла а говзамеча литература тла а, даь-сесаг берашца во, леташ, сардамаш доахаш хул. Массехк йоазув дагалоацаргда вай. Берашта бовзаш ба 5-ча класе Юмабу «Маьр-йиИг» яха фаьлг. Цу тла ЗагI-МагIли яхача маьр-йиИигага бала бахъ даь-сесага: хала балхаш дайт, лерттла кхача байтац, сардамаш доах. Иштта пхелагIча класе Юмаду Осменаькъан Хьамзата «Хлана йийттар сона?» яха дувцар. Цига Хьуси яхача кляьнка тлехкар детт даь-сесага; помидораш лочкъаяйтай, аьнна, ше гучаяккхарах. Грочхананаькъан Бадруди-

на «Гуржий боалаш» яхача дувцар тла, Анзор цлаглар аравоаккх даь-сесага, из бахъан долаш из кляьнк леш моттиг нийслу. Уж хламаш вахаре а дац ала йиш яц вайга. Цудухъа даь-сесаг во яле бераца, из егташ леладойя, цу тайпара хлама гуш хила веза эггара хьалха да, лоалахой, берашка хьожаш бола лаьдала болхлой. Цар сунт тоха деза цу тайпарча берий бокъонаш телхаеш долча хламашта. Цкъаза бер дешаш долча ишколе а нийслу кагийбарий бокъонаш телхаеш, берашта егташ. Из хлама а гьаннара денз хьадоаглараш да, хлана аьлча вай къаьнагла болча йоазонхоша глеттадаьд уж дешаш, шоай говзамеча литературан йоазош тла. Масала, влалла глалглай йоазув хьахила-ле, вай къаман эггара хьалхарча ишколе дешаш хиннав йоазонхо хургвола Гойганаькъан ладдал-Хьамид. Ший «Сомавалар» яхача автобиографически повестатла цо яздаьд; ше дас дунен дешар дешача ишколе длавеннавар, яхаш. Цига йоккхагIча класе вагIача кляьнка етт цунна, цлий хьалтассалца. Шийна егтаракх латкъа вода из хьехархо волча, цо кхы а лотлаетт, латкъа варах. Берашта хьехархоша егташ моттигаш вай заман чухъа нийсьенна а нийслуш а я. Айса йоаккхача хана, са хаза йийзай хьехархоцо указка теах бера корта боаттлабаьб, линейка теах, керта юккье книжка дийттад яхаш йола моттигаш. Бераш, харц ца лийча, цьхадараш геттара хала хул; хлаьта а царна етта йиш яц. Укхаза дагадох сона бокъонца вахаре хинна цьха-ши хлама. Хьалхардар сона хьадийцар ва дас йийтта хинна дешархо. Ханз-м ше а къоаналгахъа лестав из. Наьсарерча №1 йолча ишколе деша ваглараш хиннав из сона дийцар. Цу дийнахъа ишколе харцахъа лийнна, чувенача цунна хьаналарга венав директор Малсаганаькъан Йоакъапа Ювсап. Ишколан юхе вахаш хиннав во оамал гойтар. Хьаараваьннав да, хьавийхав кляьнк. Директора деррига дладийчача, тлоара диллад кляьнка дас, длахо

кхы а еттаргйолаш хиннай, тлакхийтгача директора цун кара из хьаваьккхавецаре.

- Иштта леташ хилац берах, аьнна, бехк баьккхар тха даьх Малсаганаькьан Ювсапа, - яхаш дийцар сона цу сага.

Цхьаькха моттиг яр, аз болх беча ишколе нийсьелар из. Да-нана доацаш вола кляьнк геттара чураванна, цу ерригача ишкола доал деш вар, хьехархошка лерг хьа ца хьокхаш. Хіара кііра Ювехар цун даь-воша, шоаш цунна фу дергда ца ховча хьехархоша. Кхы цо аьнна де а ца тига, цхьан дийнахьа цу кляьнках учительске летар даь-воша. Цига хьехархой юкьебаькха, чакхдаьлар из дов.

Укхаз хьоаха ца дича Іелуц со цхьаькха масал а. Бераш леткьадеш бола хьехархой болча длавийха шоай да чувале, цу шоай коа мел йола гІадж хьагулиййя дІайоаккхаш хиннай аьнна тІа доацача бераша, хІана аьлча ишколе-ра чуволгІаш коа чуволлашехь, соматІа йола гІадж лохаш хиннай цо харцахьа лелача, деша ца тугача берашта етта. Из а кхетам балара нийса никъ бац. Нагахьа санна бер бехке дале моллагІча хІаманна, цунна гІод тоха деза кхыча тайпара. Іатта Іунал де, кхо даха оттаве мегаргва бІарчча бетта; коа нув хьакха, беш ахка, боалаш е Іажаш хьабаха оттаве мегаргва; машин йила оттавар а гІод тохар санна хІама да; цІена барзкьаш Іодахийта, тІолхаш тІайийха деша ахийта мегаргва. Шахьар тІа дахаш дале, телефон, велосипед, самокат, компьютер йоацаш дита мегаргда бер кІира а шин кІира а; телевизорах кьоаставаь ха яккхийта ме-

гаргья. МассатІа никъ ба бер кхетам чу доаладе гІо деш?! Бакъда дерІа тІа цІе кІаьдаш тІадувлалца еттар нийса а цхьаккха тайпара доагІаш а дац.

Цхьайолча хана нийслу бераш шоайла вІашагІлеташ а. Геттара кьиза хІамаш а нийслу царна юкье. Аз тхоай ишколерча берашка-ра хьадаьхад дукха урсац, цар ишколе енаяр чхьонкар, кхыметтел Брюс Ли лелаяь нунчакаш. АстагІфируллахІ, аьнна, хетар сона, уж нунчакаш хьаеа юкьа бІарчча дийнахьа дІаювццал уро-каш Іомаергьяр-кх цар! Вай театра гІорваьннача актёра Зангенаькьан Руслана дийца хІама дицлуц сона. Руслан Наьсар-Керте вахаш хиннав, зІамага волаш. Цигара ваьле, Наьсарерча ашарий ишколе ухаш хиннав из гІаш. Кирпишкаш ю завод йолча Іокхача, цига гулденна латтача бераша цкьаза ше кхераве кьамаьлаш дора, шийх лата оттар, аьлар актёра. Вешта аьлча, деш-дутах хІама доацаш, бІарчча дийнахьа ара лелача берашта везавенна хиннавац Наьсар-Кертера вундеркинд. ХІаьта а ашарий ишколе ухаргвоацаш, из соцаве мегадац бІарччаца кляьнкый тоабанна.

Ишколерча йиІигаша дувцадох, уж а цкьаза латаш нийслу. ЙиІигаша, шоаш латтача хана, бийнаш е нунчакаш еттац, дукхагІа мосаш увзаю. Цар шоаш яхачох, йиІигаш вІашагІлетача, догІа делх оал. Гой, кхыметтел сигале елххал хІама да нах вІашагІлатар.

Юххера, сай кьамаьл чакхдоалаш, наха хьехар де отта лац сона, йоазув Іудийшача цар шоаш кхета-дергда нийсадар фуд, харца-хьардар фуд, со фу ала гІерт.

Моттигаш тоаярах йолча проектий яхьашка, дакьа лоацаш я Наьсаре

Аькхенаькьан Марем

Моттигаш тоаярах йолча проектий ерригача Россехьашка дакьа лоацаш я Наьсаре. Коталон Аллей тоаеш болх ба дІабахьа лерхІар.

Мехкадаь зарбан болх лелабераша белгалдечох, Сийленга куц хувцаргда, таханарча ханага хьежжа йола спорта лаьрхІа, иштта ловза моттигаш кьоастаергья, ахканара театр вІаштІехьдоаккхаргда. Цул совгІа, мэре гІишлон

юхера тишбенна кхуркхолг хувцаргба, керда кхера Іотохаргба. Боккха болх дІахьош тоаде лерхІ Наьсарен 240 шу далара Аллея доазув.

Вай мехкадас Келаматанаькьан Махьмуд-Іаьлас белгалдир, Коталон Аллей шахьаре лоархІаме, дуккха нах тІалатташ моттиг йолга. Цу оагІонцарча проекта юкье бахархой чуозар дика хургда аьнна теркалдир Мехкадас.

«Дог тийша ва со, вай мехка йоагІаш я котало. Шахьара моттигаш тоаярах мел

дола гІулакхаш хьаллоацаш хургда вай. ЛоархІамеча ерригача Россехьашка котало яккха аьттув хилба Наьсарерча мэра, цун тІехьа латтача тоабан», - белгалдир републикан Кулгалхочо.

Лайчилла бетта 1-ча дийнахьа кхоачашъяь хила еза проект йоаржаеш ба карарча хана. Маьцхали бетта 21-ча дийнахьа Казане дІахьоргья яхьашта хетаяь кхетаче.

Белгалде деза, дІадахача шера Наьсаре иштта йолча яхьашка котьяьнна хиннилга.

Минавтодора балхах дийцар мехка

Аькхенаькьан Марем

Ер шу долалуча хана, эргалонех чакхьяьлар вай мехкара Минавтодор. Республкерча машина наькьашца дувзаденнараш хІанз царна тІалатташ да. Мехкадаь, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша белгалдечох, цу гІулакхах хьахинна пайда гуш ба.

Укх тІехьарча бетташка болхлой мугІараш тоадеш, машинашта доал дергдола керда болхлой хьаэцаш, болх дІабихьаб. ХІаьта эггара керттердар да, ГАУ «Ингуштранспорт» яхача моттиге кьахьегарашта маьтсела, кІимарса, аьтинга бетта доагІаш дола алапи дІадалар.

Цул совгІа, йиь автобус тоаяь, моторашкара даьтта хийцад, оатхалашта лаьрхІа моттиг Іалашъяьй. Шолжа-Шахьар-БуротІе, Хасавюрт яха автобусаш йолаеннай. Иштта меттаоттае лерхІ Наьсаре-Ставрополь, МагІалбик-

Нальчик, МагІалбик-Горячеводск яха рейсаш.

Хувцамаш да фецарча кемай наькьашка а. Казань-Магас яха рейс йолалургья ардара бетта 7-ча дийнахьа. Иштта Самарски областерча губернаторга хоам баьб; Самара-Магас яхача рейса гІо де, аьнна.

Вай мехкадас Келаматанаькьан Махьмуд-Іаьлас белгалдир, цу оагІонцара болх вай мехка дуккхача шераш-

ка чІоарІа во, телха лаьттилга. Массехк кхоачамбоацар дар цу юкье.

«Карарча хана болх боагІагІа боараме хьаоттабе хьожаш, кьахьегаш латт. Аьттув баьннараш да, бакъда кхы а дикка кьахьеге деза дІахо. Вай декхар - мехка бахача наха дІа-хьа ахара гІулакх лертІагІа даккхар, хила беззаца тайпара из болх меттабоалабеш, наха паргІато Іалашгьяр.

14 ВАЙ ОАМАЛАШ

Сагах бола тешам

Наьха хIамах вIаьхий хила йиш яц

Гарчакханаькъан Сали

МоллагIча сага вахаре нийсденна хила тарлу, тика чу е балхара алапи хьаэ-чаца моттиге совлен ахча луш. Цкъаза дукха нах гулбенна, гIараш йолча, е ахча хьателар кIаьдвенна моттиг хилча, е из сихвенна хилча, нийслуш хIамаш да уж. Цо из моллагIа бахьан нийсденна даьдале а, совлен денна ахча юади-хьа дIадалар, сога хаьтгача, маьл хургболаш хIама да. Нагахьа санна Iа из юа ца лойя, харцахьа хьаденна саг из такха дезаш хургва. ДIа ца луш дитачоа Далла хьалхашка къа хургда. Дин чухьа болча наха оолаш ма хиллара, къематдийнахьа из такха отта везаргва цун.

Сона а, цхьацца сона бов-зача наьха вахаре а нийсденнад цу тайпара хIамаш. Бухсоццаш царех фу хилар, уж мишта чакхдаьлар хьожарг-да вай.

Аьлтий-Юртара вар Малсаганаькъан Нурдин яхаш саг, массехк шу да из воаца, дика саг а вар, Дала къахетам болба цох. Цо дийцар

сона ишкола директора болх беш волаш, шийца нийсденна хIама. Хьалха хIанз санна банкоматашка хьателацар наьха алапи. Кхаленашкарча ишколай директораш белггаларча дийнахьа халкъа дешара отделе дIаболхар, шоай хьехархой алапи хьалдар духьа. Иштта Наьсарерча райОНО ше керте латгача ишколерча наьха алапи хьаэца ваха хиннав из. Директорий йIаьхача аргIанна юкъе латташ цхьа ха яьлча, укхун ишколан ахча хьалу ха гIакхаьчай. ДIачу а вийха, кассир волча Бекботанаькъан ЗаIама Бориса (цхьан хана ишколе болх баь саг вар из) хьаденнад укхунга алапи. ЦIа а ваха, ахча дIадала этгача, из 1000 сом хила дезачул дукхагIа хиннад. Цу хана доккха ахча дар эзар сом. Ше цу гIулакхах кIезига паргIатавълча, юа Наьсаре а ваха, из харцахьа хьаденнача кассирага дIаденнад цо. Вешта аьлча, цу гIулакхага гIолла ше цIена саг волга, хьарама а наьха а хIама шийх хьахьокхадолийташ воацилга дIахайта хиннад Нурдина. Из дика ца хийтача фу дика хетаргда?! Дезаден-

над цо даь хIама ЗаIама Бориса. Цул тIехьагIа, ахча хьаэца баьхка мел дукха директораш латгарах, хьа а кхайке:

- Малсаганаькъанвар, хьо хьачувел, - оолаш хиннад кассира. Эггара хьалха алапи дIа а деле, дIавохийташ хиннав цо Нурдин. Из тешаме саг волга хайнад, цо юа-деннача ахчанга гIолла. Цу тайпарча моттигашка гучаювлаш хул цхьайола сага оамалаш, дегIацара эздел, наха тийшаболх бергбоацаш хилар.

Сайна нийсьеннача цу тайпарча цхьан-шин моттигах дувца лов сона. 2000-гIа шераш долалуча хана дар из. Аз болх беча ишколе а хьехархошта алапи хьалкхухьаш а дIалуш а хиннар директор е завуч яр. Цхьан дийнахьа алапи хьаэца учительске вIашагIкхийтар тхо. Завуч яр цу чурча магIа баьрче латгача истола тIа Iо а хайна, цхьацца тIавехаш, алапи дIалуш ягIаш. МаIа нах ишколе геттара кIезига хиларах, са алапи эггара хьалхарчарца хьаделар. Са оамал я, цу моттигера гаьна ца воолаш, сайна хьаден-

нар фуд хьожаш. Дехьа латгача гIанда тIа Iо а хайна, Iодагардир аз ахча. 1500 сом совлен дар цунца. Теша ца могаш, цIаькха а дагардир аз. Юа а совлен ахча хилар са алапеца. Завуча цIи а яьккха: - 1500 совлен деннад Iа сона, - аьнна, юахьовдадир аз юхе ягIача завучага. Цу гIулакхах дикахетар хинна, гIадъяха дIаийцар цо совлен денна ахча.

Цхьаккха хIаман духьа из сайна дита, чудахьа могаргдацар сона, хIана аьлча из хьаденначоа тийшаболх цох хуландаь. Цу тайпарча, наьха са тIехьа долча, тийшача балхаца дувзаденнача рузкъах саг цIаккха вIаьхий хургвац, е беркат а хургдац цунна иштта дитача ахча.

Цох тара моттиг нийсьелар сона Магасерча цхьан тика чу, дIадахача кIира.

Дукха нах а гIараш а йолча тика чу нийсвелар со. Айса эцаргьяр ийца а ваьнна, ахча дIакховдадир аз, йIаьхача аргIанна хьатIаийирза латгача дохкархочунга. Аз дIаденнар 500 сом дар, цох ах юадала дезаш яр из кхалсаг. Цо хьакховдадьр хьа а ийца, со IотIахьежача, цунца совлен ахча дар. Аз 500 дIаденнача, цо сона юа-деннадар 600. Вела а венна, дIааьлар аз совлен деннача ахча. Вешта аьлча, из дукха ахча да е кIезига ахча да яхилга дац укхаза керттердар. Из наьха хьакъ хилар да. Иштта дитача ахчо хьона бала бахьий, хьогара хьай ахча беркат доацаш дIахьой хац. ХIаьта эггара дикагIдар да воашца цхьана бахаш бола нах дукха безаш хилар, царна тийшаболх бе вайна дага ца дохаш.

Внимание: газопровод!

По землям Назрановского, Малгобекского, Сунженского районов и г. Карабулак РИ проложены магистральные газопроводы и газопроводы-отводы с параллельными кабельными линиями связи, обслуживаемые Моздокским ЛПУМГ ООО «Газпром трансгаз Ставрополь». Ось газопроводов на всем протяжении обозначена километровыми знаками, а пересечения газопроводов с автомобильными дорогами и водными преградами - километровыми знаками и знаками «Осторожно - газопровод», «Остановка запрещена».

Для обеспечения безопасной эксплуатации и транспортировки газа предусмотрены зоны минимальных расстояний согласно СНиП 2.05.06-85* до 350 метров в зависимости от диаметра трубы и охранные зоны шириной 25 метров в каждую сторону от оси газопровода согласно правилам охраны магистральных газопроводов. Вдоль подводной части газопровода охранный зона устанавливается в виде участка водного пространства от водной поверхности до дна, заключенного между параллельными плоскостями, отстоящими от оси газопровода на 100 метров с каждой стороны.

В охранный зоне магистральных газопроводов категорически запрещается производить всякого рода действия, могущие нарушить нормальную эксплуатацию трубопроводов либо привести к их повреждению, в частности:

- перемещать, засыпать и ломать опознавательные знаки, проводить земляные работы;
- открывать люки и двери ограждений узлов линейной арматуры, станций катодной и дренажной защиты, линейных и смотровых колодцев и других линейных устройств;
- разрушать берегоукрепительные сооружения, земляные и иные сооружения, предохраняющие газопровод от разрушения; устраивать всякого рода свалки, выливать растворы кислот, солей и щелочей; производить дноуглубительные и земляные работы;
- разводить огонь и размещать какие-либо открытые или закрытые источники огня;
- проводить работы с использованием ударно-импульсных устройств и вспомогательных механизмов, сбрасывать грузы;

- огораживать и перегораживать охранные зоны. В зоне минимальных расстояний категорически запрещается:
- возводить какие-либо постройки, размещать стоянки, гаражи, коллективные сады с садовыми домиками, дачные поселки, жилые здания, отдельные промышленные сельскохозяйственные предприятия, тепличные комбинаты и хозяйства, птицефабрики, молокозаводы, карьеры, разработки полезных ископаемых;
- сооружать проезды и переезды через трассу газопроводов и газопроводов-отводов, устраивать стоянки автотранспорта, тракторов и механизмов, размещать сады и огороды;
- заниматься производством мелиоративных земляных работ, сооружением оросительных и осушительных систем;
- заниматься строительно-монтажными и взрывными работами, планировкой грунта;
- производством геологосъемочных, поисковых и других работ, связанных с устройством скважин, шурфов;
- заниматься содержанием скота и устраивать водопой для скота.

Перед проведением работ в охранный зоне и зоне минимальных расстояний газопроводов и газопроводов-отводов необходимо получить согласование и письменное разрешение на их производство в Моздокском ЛПУМГ ООО «Газпром трансгаз Ставрополь». Несоблюдение вышеуказанных требований может создать угрозу причинения вреда жизни и здоровью людей, а также имуществу физических и юридических лиц.

Адрес:
Моздокское ЛПУМГ:
363750, п/я №1.
Телефоны:
(886736) 2-60-06, 7-50-24;
Диспетчер (886736) 60-229.

Лица, виновные в механическом повреждении магистральных газопроводов, кабелей связи, средств катодной защиты, привлекаются к административной и уголовной ответственности в соответствии с действующим законодательством Российской Федерации.

Статья 167 УК РФ. Умышленное уничтожение или повреждение имущества.

1. Умышленное уничтожение или повреждение чу-

жого имущества, если эти деяния повлекли причинение значительного ущерба, наказываются штрафом в размере до сорока тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного на период до трёх месяцев, либо обязательными работами на срок до трёхсот шестидесяти часов, либо исправительными работами на срок до одного года, либо принудительными работами на срок до двух лет, либо арестом на срок до трёх месяцев, либо лишением свободы на срок до двух лет.

2. Те же деяния, совершённые из хулиганских побуждений, путём поджога, взрыва или иным общественно опасным способом либо повлекшие по неосторожности смерть человека или иные тяжкие последствия, наказываются принудительными работами на срок до пяти лет либо лишением свободы на тот же срок.

Статья 168 УК РФ. Уничтожение или повреждение имущества по неосторожности.

Уничтожение или повреждение чужого имущества в крупном размере, совершённые путем неосторожного обращения с огнём или иными источниками повышенной опасности, наказываются штрафом в размере до ста двадцати тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до одного года, либо обязательными работами на срок до четырёхсот восьмидесяти часов, либо исправительными работами на срок до двух лет, либо ограничением свободы на срок до одного года, либо принудительными работами на срок до одного года, либо лишением свободы на тот же срок.

Федеральный закон «О газоснабжении в Российской Федерации».

Часть 3 статьи 32. Органы исполнительной власти и должностные лица, граждане, виновные в нарушении правил охраны магистральных трубопроводов, газораспределительных сетей и других объектов систем газоснабжения, строительстве зданий, строений и сооружений без соблюдения безопасных расстояний до объектов систем газоснабжения или в их умышленном блокировании либо повреждении, иных нарушающих бесперебойную и безопасную работу объектов систем газоснабжения незаконных действиях, несут ответственность в соответствии с законодательством Российской Федерации.

Цхьа коана лаьттеи хин тӀадами

Геттара чӀоагӀа лаьтта йӀовхал яхай мехкарча юртбоахамех

Султиганаькъан Йоакъап

Аьтинга бетта ха юкьек-хаьчача, этта геттара лакха йӀовхал дӀайийннача хӀамах ца йодаш Ӏанзар. 40 градуса-га кхоачаш лаьттача кхорзаденнача, Имецача деноша шоай лар йитар ГУПий кхашка, фермерий боахамашка. Иштта чӀоагӀа йӀовхал эттача гаьнашта, кӀотаргашта, дӀайийннача хӀамашта лаьрхӀа доал дезилга гойтар вайна Ӏаламо.

Из хӀама тохкаш болча Ӏилманхоша дӀабихьача балхах, иштта хаоттам хувцабалар, эггара кӀезигагӀа дале, 30-50 шерашка латта мегаш да.

Хьалхарча ханашка хьежача, йӀовхал дикка айеннай, из бахьан долаш комараш, сомаш сихагӀа кхачилга зув вай. Ши-кхо кӀира хьалхагӀа хьахул коартол, комсаш, бӀараш, Ӏажаш, иштта кхыдараш. Малх боккхагӀа, бӀайхагӀа ба, цунга хьежжа хий а дукхагӀа эш.

Тахан дуккхачарна лов, шоай коарча беша хӀама дӀадийна, гуйран деношка ма хетта беркат чуэца. Тикашка кӀезигагӀа аха везаргва. Базар тӀа, тикашка из деррига эцаш Ӏодехкаш дола ахча кхыдолча гӀулакхашта хьожадергда, ма-

сала, дешара; коа, цӀагӀа култ тохаш. Шоай коарча лаьттара хӀама чуда йиш хиларо дикка аттача доаккх наьха хьал.

ДӀайийннача хӀамашта шортта хий эш хьахургӀолаш, хӀаьта ахкан дӀайха денош хьа-эттача; хий тоьаш, хьакхоачаш цахиларо, дувцилга доацаш, халчаоттаду наьха вахар.

Дика хургдар 10- 15 тонн хий чудодаш йола бетон хьаьха гӀув яьккхача, е из миссел хий чу-хошаш йола бешка оттайича. ДогӀаш доагӀарг ма дий, йовргьац са беш, аьнна, соцам бар тешаме доацаш хургда, хӀана аьлча АллахӀ воацачоа хац догӀаш хургдий, мел латтаргда. Цудухьа, цхьаккха кийчо йоа-цаш, беш йизза беркат дӀадувш воаллачо керте лаца деза, хин кхоачам ца хуле, цу гӀулакха ший ахча дохка дезаргдолга. ХӀама лоархӀаца хана, проект вӀашагӀӀоллача хана, теркаме лаца деза гӀулакх да из!

Дика хургдар, цӀагӀарча дезала, гаргарчарна, безачарна дӀакхача шортта беркат луш йола парник е теплица хилча. Цу гӀулакха шортта ахча эш; цул совгӀа, лаьрххӀа лаьттан доазув, ха хила еза уж лелае воаллачунга.

Массехк шу да, бӀаьстан догӀашта меттел, вай мехка йӀовхал латта. Лаьтта сиха докьалу, цхьа метри ах метри хул

лаьтта «тӀаршше» ийттӀа даьнна харшаш. Лаьттан кӀалхара тӀоадал сиха дӀайоал тӀаккха. Иштта хаоттам хилча, лаьттан кӀалха, тӀехнахьа мел лела дийнаташ, докьаденнача лаьтто корзагӀдаьхе, шоашта кӀал мел йисацох царг хьекха долалу. Доккха зе хул тӀаккха коартола, хоарцама, моажача овланна, нарса, помидора, иштта кхыдарашта.

Иштта хӀама нийсделча, геттара чам чубенна беш дӀаюувш ваьллачун догьэккх, тӀадоагӀаца шера цхьаккха хӀама дӀа ца ювш, лаьттанна юхе ца водаш, из социлга зув вай хийла. Бакьда цу тӀа саца йиш яц, деррига дӀакьовлар харцахьа да...

Фу де деза тӀаккха из болх дӀабахьа хий тоьаш ца хилча? Йоккха беш оакхаш, оасар деш валла хье кӀаьдвеннавале, массехк шера аьле кӀезигагӀа де из гӀулакх. Йоккхача беша доал де ца гӀерташ, зӀамигача лаьтта дӀае хьажал эггара эшаш йола хӀама. Доккхача лаьтта доал де низ цатаарах, чуэца башха хӀама йоацаш висарал дикагӀа деций, йоккха йоацача бешара шортта беркат чудеча...

ТӀадамашца, ший боагӀаца боараме хий дӀакхоачача тайпара хий детта гӀулакх юкьедаккха. Ахча Ӏудилла-м дезаргда хьа цох, бакьда дехкеваргвац

хьо, иштта хӀама хьаоттадойа. Дунен тӀарча тайп-тайпарча мехкашка, миӀингашка доаллар бӀаргадайча, Далла хоастам бе безаш да вай; иштта хьаьна, дӀайийнар хьахулаш дола Ӏаьржа лаьтта воашка хиларах.

ВӀалла а хӀама хьахила йиш йолаш моттиг йий-хьогӀ ер, аьнна хетача лаьтта сомаш, хаьсаш кхеде хьинар хул цхьаболча наьха. Кьаман культура мел йӀаьхий хиннай дувцаш, лоаман моттигашкара гӀалаш хьехаетамад вай...

Уйла ел тӀаккха, вай дай хьинаре, сабарца лаьтта кьахьегаш, дукха низ Ӏобуллаш хиннабецаре, вӀаштӀехьаьнна хургдарий цар иштта баха? Халача ханашка, дуккхача шерашка шоашта тоьаргбола

кхача дӀаоттабеш хиннаб цар, шоай кулгашца кьахьийге. ТӀемаш латтача хана, у даьржача иштта кӀалхарбоалаш хиннаб уж моцалах. Цудухьа тахан вай керте лаца дезаш дукха хӀамаш да...

Лаьттанцара бувзам бита йиш яц сага, кьахьегаро мара саг гаьнавоаккхаргвоацилга кхетаде деза вай. Ӏаьржача лаьттан кӀалхара арайоаккхача коартола, саьмарсаькха, помидора, хозача хьажашца цӀа хьалдузача баьций, мезамотах ийккха бала боаллача Ӏажамах баь варгвоацилга ха дезавайна. Молхаш етташ кхедаьрашца нийслургдац иштта ший коа, ше кьахьегаш кхедаьр.

Лаьттацара бувзам хӀара шера чӀоагӀбе беза, дог ца эккхаш!

Паччахьий чкьаьра

ЦӀенчкьаьра (форель), семга кхедеш моттиг хургья вайцига

ГӀазданаькъан Ахьмад

Буаш чӀоагӀа чам болаш, цул совгӀа дергӀа, унахцӀенонна пайда беш хиларах, паччахьий чкьаьра оалаш, лакха лоархӀаш ба вайцига цӀенчкьаьра, семга. Вайна массанена хов, дуккхача шерашка денз, кьаьстта уж чкьаьрий бехкеча, лоархӀамеча хьаьшашта оттадаьча шун тӀа хиннилга. Тахарча хана а иштта лакха латт цар гӀулакх. ХӀаьта вай мехкарча наьха а, дукха ца говш, аьгтув хургба каст-каста уж чкьаьрий шоай шун тӀа го. «Обанхи» яха цӀенчкьаьран боахам вӀашагӀболлаш боакх тахан ЖӀайрахьа кхале.

Мехкара экономика дикка меттайоагӀаш латтилга теркалду вай тахан: промышленность 2,6-зза айеннай, юртбоахам хьал - шозза, мехкара АПК кхоачам араьха дӀакхажийтар - 8-зза. Цу таьрахьашта тӀехьашка мехка пайда беш

йола лерттӀа проекташ хила еза. ХӀаьта«Обанхи» яха чкьаьран боахам царех цхьа проект я. Укхаз хургья болх бе керда моттигаш, хӀаьта бахархошта баа экологически цӀена, чаме, беркате бола чкьаьра хургба», - белгалду вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Ӏаьлас.

Паччахьий чкьаьра ца безаш, цун чам ца бовзаш атта саг хургвац. Массанена дика хов из дергӀа пайда беш болга. Сага дерлаца цхьацца хӀама эшаш хилча, из хьал меттаоттадара тӀехьа дарбане лоархӀаш ба из. Иштта лакха лоархӀаш ба семга а, цӀе чкьаьра оаларий мугӀаре ба из. ЧӀоагӀа кӀаьда, дуаш чаме да цун дулх.

Мичча тайпара из кечбеш хилча а, чам бовш чкьаьра бац из. Мехкадас соцам баь дӀаболабаьб из болх укх шера. 100 миллион сом ахча дӀадодаш проект я «Обанхи». Беза лоархӀаш бола чкьаьра боаржабеш йола мехка эггара хьалхара моттиг хургья из. Ӏарамхи яхача хин гаьна йо-

ацаш, хьаеллаш я из беркате моттиг. Цу юхе из хьаеллар а ший бахьанаш долаш да, эггара кертгера бахьан - чкьаьрашта эшаш дола хий юхе хилар. Йиъ моттигах латташ хургба из боахам, хӀаране ший хий долаш.

Цхьацца кхоачамбоацараш нийсделча, болх кегалургбоацаш хьалххе хьежабцига. Шортта кхоачам лоаттабе лаьрхӀа ба из боахам мехка - 500 тоннагара 800 тонна-

га кхоачаш цӀенчкьаьра, семга хӀара шера. ДикагӀа лоархӀаш бола чкьаьра хургба мехка шортта, болх бе моттигаш хургья царча бахархошта, чкьаьран базар дикка йоаржар а хургда.

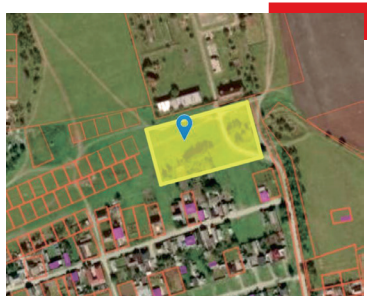
Моттигера экономически хьал тоадара тӀехьа лоархӀаме дакьа дӀалоацаш хургба из болх, хӀаьта из гӀадвугаш да тахан. Проекта болх тӀателла дӀахьош, дикка гаьнабоалаш

латт. Хьалхарча гишлон болх чакхбаьннаб, дӀахо кьахьегаш боакк болхлой. Хьалхара чкьаьрий кхедеш ба цига тахан.

Йиллача хана беррига болх чакхбаьнна хила мегаш ба. Тахан хьагуш долча суртах, цу оагӀонцара болх дикка тоабенна хургба, шортта чкьаьра арахецаргба цу боахамо. Тахарча ханага хьежжа, кердадараш юкьедоаладеш дӀахьоргба болх.

ГӀалгӀайчен инвестиционни портфела чу цхьаькха беркате проект я. ГӀаьзе-Коа цӀенчкьаьран завод хьаелла лерхӀаш ва, из болх чакхбоакхаш вола инвестор.

Массадолча чкьаьрашта юкье дарбане, эггара чам болашагӀа, безагӀа лоархӀаш бола чкьаьра шортта баржаргба вай мехка. Из доккха дика да! Мехка меттел, мехкал араьха чкьаьра лоаттабеш, экономикан хьал тоаде аьгтув хургба вай.

Илдарха-Галий тIа керда ФОК хьалъе лерхI

Газданаькъан Ахмад

Таханарча ханага хьеж-жа йола ФОК хьалъе лерхI Илдарха-Галий тIа. Цу чу хургба боккха бассейн. «Спорт - вахаре-ра оамал» яхача къаман проектагIа йолла дIахьоргба из лоархIаме болх. ЖБИ кхален чухъа доазув къоастадаьд ФОКа. Бахархошта, спорта оагIонцарча доакъаш-хошта хетар, дезар керте лоацаш, хержар моттиг.

«1,5 га кхоачаш доазув да цу моттиг дIалоацаргдар. Проектно-ахчан оагIонцарча балхах дола каьхаташ, кхы-дараш федеральни оагIонна дIагIадахийтад, къаман проектагIа йолла спорта лаьрхIа керда гIишло хьалъе пурам луш аьча хьаьжода-дергдолаш. Тахан болх беш йола ФОК зIамига я, цунга хьежжа ма хетта дIадодоц цу чу спортсмений гIулакх», - дийцар «Сердалога» шахьар-рерча администраце.

Шахьарерча хьакима-ша белгалдечох, кердача ФОКо спорта оагIонцарча вахаре дукха хIама дика-ча оагIорахьа хувцаргда. МоллагIча ханага кхачча наха ха дIаьхьа аьттув луш моттиг хургьа из. Теша лов, цу чура керда чемпионаш арабаргхиларах, спортацара бувзам чIоагIбе ловраш ша-хьаре дукхагIа хургхиларах.

Физкультурника Ди дездир МагIалбика кхале

Газданаькъан Ахмад

Физкультурника Денна хетаяь кхетаче дIайихьар йоккхача Ачалкхе. Бокь-онца дола цIай дар цигар-ча ФОКе бIарчча дийна-хьа лаьттар. Тайп-тайпарча оагIонашцара шоай говзал гойташ бар цига спортсме-наш, хIаьта из деррига тер-калдеш латтараш тIоараш деттарца цар дегаш ура-оттадеш бар. Яхьашта тIахьожам беш бар трене-раши спорта оагIонцара кхелахойи.

«Программан юкье яр кул-гаш гIортадарах, жIакех йола

яхьаш. Кулгаш гIортадарах йолча яхье дакъа лоаца-раш 50 саг вар. Хьалхара моттиг яьккхар Цечой Ис-раила, шоллагIча мотти-ге Iоахарганаькъан Расул хилар, кхоалагIа моттиг ГIогIенаькъан Мухьмада кхачар.

ЖIакех йолча яхьашка хьалхарча моттиге Кхузанаь-къан Идрис эттар, шоллагIа моттиг Блазенаькъан Заьлма-ха кхачар, кхоалагIа мот-тиг Аькхенаькъан Джабра-ила елар», - дийцар «Сердало-га» МагIалбика кхален адми-нистраце.

Котбаьннарашта совгIаташ луш, чакхъьлар яхьаш.

ТолашагIа бола спортсме-наш белгалбир кубкашца, майдилгашца, грамоташца, иштта ахчан совгIаташ да-

ларца. Цу яхьа хьагойтар, спорто дукха адам гаргаозилга, наха юкьера безам совбоаккхилга.

ОБЪЯВЛЕНИЯ

В соответствии с Законом Российской Федерации от 26 июня 1992 года № 3132-1 «О статусе судей в Российской Федерации» Квалификационная коллегия судей Республики Ингушетия объявляет об открытии вакантной должности судьи Сунженского районного суда Республики Ингушетия.

Заявления и документы, перечисленные в пункте 6 статьи 5 вышеуказанного закона Квалификационной коллегией судей Республики Ингушетия принимаются с «14» августа 2025 г. до 18:00 ч. «5» сентября 2025 г.

Обращаться по адресу: г. Магас, ул. К. Кулиева, д. 6, Управление Судебного департамента в Республике Ингушетия к секретарю Квалификационной коллегии судей Республики Ингушетия.

Утерянный диплом об окончании Профессионального технического училища №3, выданный в 1998 г. на имя Ваделова Саламхана Тембулатовича, считать недействительным.

Илдарха-Галий тIара керттера стадион тоаеш боахк

Газданаькъан Ахмад

Вай мехкадас Келамата-наькъан Махьмуд-Иаьлас тIадилла, Илдарха-Галий тIара керттера стадион мет-тайоалаергья. Спортсменаш-та, бахархошта паргIатта ха дIаьхьа йиш йолаш, таханар-

ча ханага хьежжа куц долаш хила еза стадион.

«Боккха болх ба цига дIабахьа безар. Эггара хьалхар-ча оагIонца, 300 сага мотти-гаш луш керда гIандаш догIа деза. Стадионерча яхьашка хьажа ухарашта паргIато еш

хургда из гIулакх. Баскетбо-ла лаьрхIа дола доазув а, таха-нарча хано дIадеххача тайпа-ра хувцамаш деш, меттадоала-де деза. Цу оагIонцара яхьаш, кийчон болх дIакххьа йиш хургьа цига тIаккха. Тера куц а, дIачувоалача йоалла моар-тол а хувцаш дикка тоадергда»,

- дийцар «Сердалога» мехкарча Паччахьалкхен викалаша.

Хила деззача тайпара дерри-га тоадеш, къахьегаргда цига.

Беррига болх йистебаьлча, шахьара куц тоадеш, бахархой, спортсменаш тIалатташ, хоза моттиг хургьа цох.